

Dokumenty

Polsko-čínské rozhovory v lednu 1957

Krzysztof Persak

V lednu 1957 navštívila Polsko vládní delegace Čínské lidové republiky v čele s premiérem a ministrem zahraničních věcí Čou En-lajem. Níže je uveden záznam rozhovorů, které tehdy proběhly mezi prvním tajemníkem Ústředního výboru PSDS Władysławem Gomuškou a Čou En-lajem. Tento velmi důležitý dokument překračuje oblast dvoustranných polsko-čínských vztahů. Tematika rozmluv zahrnovala jak vnitřní situaci Polska, spjatou s politickým zlomem, k němuž došlo v říjnu 1956, tak i problémy mezinárodní politiky – především vztahy mezi zeměmi socialistického tábora. Různorodost látky, kterou se rozhovory zabývaly, způsobila, že jejich záznam je jedním z nejdůležitějších a nejzajímavějších pramenů k historii polského října 1956. To se týká zejména Gomuškových informací o tehdejšímu pokusu o sovětskou intervenci v průběhu polských změn.

Společensko-politická krize, která v Polsku narůstala od prvních měsíců roku 1956, na podzim vrcholila. Na 19.–21. října bylo svoláno 8. plénium ÚV PSDS, které mělo rozhodnout o změnách v nejvyšších stranických orgánech a o mezích nezbytných reforem. V posledních dnech před plénem získali v politbyru nad „tvrdohlavými“ převahu příslušníci liberálnější frakce vedení PSDS, kteří se přimlouvali za partnerské vztahy se Sovětským svazem. Jejich kandidátem na místo prvního tajemníka byl Władysław Gomuška, který byl do roku 1948 generálním tajemníkem komunistické strany, pak byl odsouzen za „pravicově nacionalistickou úchylku“ a strávil několik let ve vězení. Všechno naznačovalo, že liberálové na plénu svůj program dokážou prosadit.

Za této situace přiletěla v den zahájení pléna za úsvitu do Varšavy delegace prezidia ÚV KSSS pod vedením Nikity Chruščova ve složení: Lazar Kaganovič, Anastas Mikojan, Vjačeslav Molotov a – velmi pravděpodobně – Georgij Žukov.¹ Doprovázelo ji asi deset generálů s hlavním velitelem ozbrojených sil Varšavské smlouvy maršálem Ivanem

---

1 Přítomnost ministra obrany SSSR Žukova v delegaci nebyla veřejně oznámena, ovšem v pracovním zápisu ze zasedání prezidia KSSS ze dne 20.10.1956, na kterém se projednávaly výsledky návštěvy v Polsku, bylo jeho jméno uvedeno mezi členy delegace. (*Döntés a Kremlben, 1956: A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról. Budapest 1996, s. 22.*) Žukovovu přítomnost ve Varšavě připomínají také některé polské prameny.

Koněvem. Cílem Rusů bylo zablokovat změny, probíhající bez vědomí a kontroly Moskvy, a vyjadřovaly ho jejich požadavky: odložit plénium do doby, než proběhnou příslušné „konzultace“, a upustit od odstranění „osvědčených přátel Sovětského svazu“ z politbyra. V téže době směrem k Varšavě vyrazily dvě divize Severní skupiny vojsk Sovětské armády umístěné v Polsku. Také vojenské jednotky na území SSSR v blízkosti polských hranic měly pohotovost. Moskva upozornila vedení komunistických stran Československa, NDR a Číny na chystanou ozbrojenou intervenci. A právě z Pekingů se ozvalo v této věci veto, které pokud přímo nevedlo k rozhodnutí sovětského vedení upustit od násilného řešení krize, pak toto rozhodnutí přinejmenším velmi vážně ovlivnilo.

Rozhovory polského vedení se sovětskou delegací trvaly celý den, ale nevedly ke sblížení stanovisek. Teprve pozdě večer se Chruščov rozhodl zadržet obrněné kolony, které pochodovaly na Varšavu, což ovšem ještě neznamenalo, že by myšlenka ozbrojené intervence byla již zažehnána. Rozkaz, aby se vrátily na své základny, dostaly tyto kolony až o čtyři dny později. Podařilo se však alespoň částečně zmírnit napětí a 20. října ráno Rusové odletěli do Moskvy.

Takové byly okolnosti jedné z nejdramatičtějších epizod v polských poválečných dějinách.² Gomułkovy informace o vzniku a průběhu krize, které obsahují mnoho neznámých podrobností, tvoří velkou část zde publikovaného dokumentu. Úplná informace o průběhu návštěvy sovětské delegace, a zejména o obsahu rozhovorů v Belvederu nebyla veřejnosti nikdy poskytnuta. Ba co víc, skutečné důvody jejího příjezdu – jak o tom mluví sám Gomułka – byly uvedeny nepravdivě, aby se uklidnilo veřejné mínění. Dokonce i členům ÚV PSDS se o této věci sdělovaly vyhýbavé a pouze obecné informace. Protokol z polsko-sovětských rozhovorů se nezachoval a polská strana ho pravděpodobně ani nevedla (našly se útržkovité vlastnoruční poznámky W. Gomułky a A. Zawadského).³ Ruské prameny dodnes nebyly zveřejněny. Za těchto okolností zůstávají Gomułkovy informace nadále asi nejobširnějším a nejpodrobnějším pramenem k této problematice.

To, že Gomułka svému hostovi tak podrobně objasnil průběh polsko-sovětské krize, která na rozdíl od maďarské krize skončila nekrvavě, samozřejmě nebylo bezdůvodné. Polský vůdce chápal, za jak mnoho vděčí čínské podpoře – rozhovor s Čou En-lajem zahájil tím, že za ni poděkoval. Je charakteristické, že Gomułka ve své podrobné informaci „proklouzl“ příčinami náhlého zvratu v jednání. Je totiž velmi pravděpodobné, že se Chruščov dozvěděl o čínském odporu proti intervenci do Polska ještě ve Varšavě a že to byla právě tato informace, která ho přiměla vydat rozkaz k zastavení pochodu sovětských jednotek.⁴

V situaci vážného ohrožení Polsko nečekaně našlo dost exotického spojence. Základem čínského zásahu do polsko-sovětského konfliktu jistě nebyl náhlý výbuch sympatií k destalinizaci v Polsku. Čínská podpora patřila do hry, kterou Čína s Moskvou vedla o své

2 Podrobnější rekonstrukci událostí jsem popsal v referátu Krize polsko-sovětských vztahů v roce 1956, předneseném na konferenci Krize režimů sovětského bloku v letech 1948–1989 v Banské Bystrici (12.–13.11.1996). Tento referát byl uveřejněn slovensky ve stejnojmenném sborníku vydaném v Banské Bystrici roku 1997, s. 101–117.

3 Uveřejnili je WERBLAN, Andrzej – STĘPIEŃ, J.: Rozmowy kierownictwa PZPR z delegacją KPZR. Nieznane dokumenty z października 1956 r. In: *Dziś*, č. 4 (1995), s. 105–111.

4 S touto hypotézou jako první přišel WERBLAN, A.: Czy Chińczycy uratowali Gomułkę? In: *Polityka*, (26.10.1991).

rovnoprávné postavení v komunistickém táboře. Polská krize jí poskytla příležitost postavit kremelské vůdce do situace, v níž budou muset počítat s názorem Číny.

Záhy po Chruščovově návratu do Moskvy přijela do Varšavy čínská delegace. Obsah rozhovorů, které trvaly celý týden (od 23. do 31. října), není znám, ale už skutečnost, že v čele čínské delegace byli vedle Čou En-laje dva nejbližší spolupracovníci Mao Ce-tunga – Liou Šao-čchi a Teng Siao-pching – svědčí o důležitosti, jakou jim Číňané přikládali. Na základě zkušeností vyplývajících z „polské krize“ a pod vlivem rozhovorů s čínskou delegací byla 30. října 1956 vyhlášena Deklarace vlády SSSR o základech rozvoje a dalšího posilování přátelství a spolupráce mezi Sovětským svazem a jinými socialistickými státy, která stavěla vztahy mezi státy bloku na zásadách rovnoprávnosti, respektování územní celistvosti, státní nezávislosti a suverenity a nevměšování do vnitřních záležitostí. Přestože tato deklarace byla ihned znásilněna druhou sovětskou intervencí do Maďarska, zdálo se, že v bloku zajišťuje nový politický pořádek. To, že se čínská diplomacie přičinila o její vydání, byl velký úspěch (i když návrh, aby deklarace obsahovala také princip mírového soužití, což by znamenalo ještě větší autonomii socialistických států, Rusové odmítli). Zápas Číny o posílení vlastní pozice ve vztahu k SSSR byl úspěšný. V hlášení o výsledcích evropské cesty z 24.1.1957 určeném pro Mao Ce-tunga Čou En-laj psal, že „now the Soviet Union and China can sit down to discuss issues equally. Even if they have different ideas on certain issues, they must consult with us.“⁵

Čínská podpora Polska v říjnu 1956 zahájila tříleté období nebyvalého prohloubení vzájemných vztahů. Styky mezi oběma vzdálenými státy nebyly nikdy předtím ani potom tak živé jako v letech 1957–1959. O nezvyklé intenzitě oficiálních polsko-čínských kontaktů výmluvně svědčila tehdejší četná výměna delegací na různých úrovních – státních, stranických, ministerských, vědeckých i delegací společenských organizací. V obou zemích vznikly svazy přátelství, polsko-čínského a čínsko-polského.

Už na přelomu let 1956 a 1957 začalo Polsko splácet svou vděčnost. Polská diplomacie v té době sondovala v rozhovorech s diplomaty Belgie, Dánska, Francie, Jugoslávie, Kanady, Mexika, Švédska a Velké Británie stanovisko těchto zemí k přijetí Číny do OSN. O výsledcích těchto sondáží byl Čou En-laj informován během své návštěvy v Polsku. Ani lednová návštěva čínského premiéra rozhodně neproběhla těsně před volbami do Sejmu jen náhodou: jejím záměrem mimo jiné bylo podpořit polské komunisty.⁶ Otázka voleb tvořila také jedno z podstatných témat rozhovorů Gomułky a Čou En-laje. Předvolební situace a šance PSDS ve volbách (ve kterých počet kandidátů poprvé převyšoval počet obsazovaných mandátů) čínského premiéra značně znepokojovaly. Obdobný neklid vyjádřil již dříve i čínský velvyslanec ve Varšavě.⁷

5 „...nyní mohou Sovětský svaz a Čína zasednout k diskusi jako rovný s rovným. I kdyby měli na jisté problémy odlišný názor, musejí s námi konzultovat.“ *The Emerging Disputes Between Beijing and Moscow: Ten Newly Available Chinese Documents, 1956–1958.* Přeložili a poznámkami opatřili ŠANG ŠU-GUANG a ČEN JIAN. In: *Cold War International History Project Bulletin*, zima 1995/1996, č. 6–7, s. 154.

6 *The Emerging Disputes...*, s. 162, pozn. 26; *Archiwum MSZ*, z. 12, t. 92, w. 5, Raport Polityczny Ambasady PRL w Pekinie z dn. 5.7.1957, k. 18.

7 *Archiwum Akt Nowych*, (dále AAN), KC PZPR 2541, k. 7, Notatka z rozmowy z radcą ambasady ChRL w Warszawie tow. Ju Czang, przeprowadzonej dnia 21.12.1956 r. z inicjatywy strony chińskiej, oraz z rozmowy z Ambasadorem ChRL, 28.12.1956.

Velký zájem Číňanů o vnitřní situaci v Polsku byl spojen s výraznou tendencí brzdit Gomułkovy reformátorské kroky. Proto se ve vyjádřeních Čou En-laje objevila varování před přílišným liberalismem, „dobré rady“ týkající se boje s kontrarevolucí a „revizionistickou úchylkou“ či „obrácení pozornosti“ na stranický tisk. Je charakteristické, že ačkoli oba rozmlouvající vyjadřovali často shodné názory na problémy mezinárodní politiky, při hodnocení vnitřní polské situace se objevovaly odchylky. Gomułka i Čou En-laj shodně kritizovali velmocenskou politiku SSSR, ale rozhodně se lišili v hodnocení Stalina, což byl v podstatě spor o destalinizaci. Stejně kriticky hodnotili novou polemiku Jugoslávie se SSSR, ale lišili se v hodnocení situace v Maďarsku, což byl spor o míru svobody ve vnitřní politice zemí sovětského bloku. Názorová odlišnost jiného druhu, spjatá s odlišnými hospodářskými zájmy obou zemí, se týkala uzavření dlouhodobé obchodní smlouvy, na které záleželo Polsku. Přes veškeré různice se však v polsko-čínských rozhovorech podařilo nalézt natolik široké pole shody, že je obě strany považovaly za úspěšné. V citovaném hlášení pro Mao Ce-tunga Čou En-laj vysoko hodnotil Gomułku i jeho politiku.⁸

Podmínky, které přály polsko-čínským „námluvám“, skončily v roce 1960, kdy vybuchl čínsko-sovětský konflikt. Tehdy se také Číňané nezdřáhali „předložit účet“ polským komunistům za pomoc, kterou jim poskytli v roce 1956. V rozhovoru s Gomułkou na poradě komunistických stran v Moskvě v listopadu 1960 Liou Šao-čchi řekl: „Potíže podobného druhu, jaké v roce 1956 vládly mezi Polskem a Sovětským svazem, nastaly dnes mezi Sovětským svazem a Čínou, a také Albánií. Jako jsme v roce 1956 pomohli my vám, měli byste nyní vy pomoci nám tyto potíže zlikvidovat.“⁹ S kompromitačním záměrem použila čínská komunistická strana v polemice s KSSS argument o zamýšlené sovětské intervenci do Polska.¹⁰

Důležitou část uveřejňovaného zápisu představuje Gomułkova informace o aktuální situaci v zemi. Neodhaluje sice neznámá fakta, ale takovéto souhrnné hodnocení vnitřní situace z úst prvního tajemníka je nepochybně zajímavé. Zarážející se může zdát Gomułkovo velmi kritické hodnocení předchozího stranického vedení, pokud jde o rozsáhlé zveřejnění Chruščovova tajného referátu předneseného na 20. sjezdu KSSS. Podle Gomułky prokázal tento krok straně „špatnou službu“, podryl legitimitu systému a poskytl argumenty jeho protivníkům. Takové hodnocení musí zarazit z úst někoho, kdo se vrátil k moci na vlně destalinizace, ke které dal impulz právě Chruščovův referát. Nabízí se otázka, není-li tento Gomułkův postoj určen osobou toho, s kým rozmlouval. Jinak řečeno – neřikal Gomułka to, co Číňané, kteří se na 20. sjezd dívali velice kriticky, chtěli slyšet? To se však nezdá příliš pravděpodobné. Gomułka se přece nezdřáhal vyjadřovat v témže rozhovoru názory naprosto odlišné od názorů Čou En-laje. Spíš zde máme co dělat se změnou (do jisté míry přirozenou) mezi postojem opozičníka – či spíš toho, kdo usiloval o moc – a člověka, který už je u moci. Z Gomułkova hlediska se nejpodstatnějším úkolem stalo uklidnění společenských nálad, získání kontroly nad stranickým a státním aparátem a konsolidace strany jakožto nástroje výkonu moci.

8 The Emerging Disputes..., s. 153.

9 MICHNIK, A.: Zapis dwóch rozmów. In: *Aneks*, č. 18 (1978), s. 122.

10 AAN, KC PZPR, 2513, k. 257, Odpowiedź KC KPCh na notatkę informacyjną KC KPZR, 10.12.1960.

Podobnou otázku a podobně znějící odpověď lze vyslovit ohledně Gomuškou předestřené problémy „revizionismu“. Tímto názvem Gomuška označoval postoje stoupců dalších reforem – lidí, o které se opíral, když sahal po moci. V rozhovoru s Čou En-lajem Gomuška ostře kritizoval veškeré podoby frakčního boje a deklaroval nezbytnost opětné „disciplíny a jednoty“ strany. O několik měsíců později, v květnu 1957, měl podobnou kritiku přednést z tribuny 9. pléna ÚV PSDS.

Nepochybnou předností uveřejňovaného záznamu rozhovorů je, že nebyl určen pro veřejnost. Díky Gomuškovým individuálním povahovým rysům se jeho vyjádření vyznačuje – a konfrontace s jinými prameny z tohoto období to potvrzují – velkou mírou upřímnosti. Občas jeho otevřenost hraničí takřka s cynismem. Gomuška například řekl, že „jak nás učí zkušenosti, nedobývali komunisté v žádné zemi státní moc prostřednictvím parlamentních voleb, a tím spíš nikdo nemůže počítat s tím, že je možné je touto cestou od moci odstavit“. O dvaatřicet let později se ukáže, že Gomuška v této věci neměl pravdu, ale to už je jiná historie.

Zveřejňovaný text má charakter velmi podrobného záznamu rozhovorů, ale v souladu s tehdejší praxí to není stenogram v přesném slova smyslu, neobsahuje doslovná vyjádření. Proto je namístě si povšimnout nedůslednosti zapisovatelů při používání přímé a nepřímé řeči. Někdy totiž Čou En-laj říká „náš“, ovšem znamená to „náš“ z hlediska zapisovatele, a tudíž se to vztahuje k Polsku. V případech, kde by mohlo dojít k pochybnostem, je příslušné vysvětlení v poznámkách. V pramenném textu byly provedeny minimální zásahy týkající se úpravy ortografie a interpunkce podle současných norem.

Z polsko-čínských rozhovorů v lednu 1957 existují dvě poněkud odlišné verze záznamu. První se nachází v *Archiwum Akt Nowych* ve Varšavě (sign. KC PZPR, 2541). Z té byl v angličtině uveřejněn fragment týkající se pokusu o sovětskou intervenci do Polska.¹¹ Druhá verze, kterou nyní uveřejňujeme, pochází ze soukromého archivu Władysława Gomušky. Je rozsáhlejší a podrobnější, přičemž rozdíly mezi oběma verzemi se vztahují především na část, která obsahuje počáteční Gomuškovo vyjádření. Poznámky u textu „Upřesnil Wł. Gomuška“ i Gomuškův vlastnoruční podpis umožňují pokládat tuto verzi za jaksi „autorizovanou“. Autor za její zpřístupnění děkuje prof. Andrzejowi Werblanovi.

---

11 GŁUCHOWSKI, L.: Poland 1956. Khrushchev, Gomuška, and the „Polish October“. In: *Cold War International History Project Bulletin*, jaro 1995, č. 5, s. 43–45.

Záznam

z rozhovorů vedených ve dnech 11. a 12. ledna 1957¹²
mezi delegacemi Komunistické strany Číny a PSDS

Rozhovorů se účastnili:

Z polské strany: ss. Gomułka,¹³ Cyrankiewicz,¹⁴ Zawadzki,¹⁵ Ochab,¹⁶ Zambrowski,¹⁷ Rapacki,¹⁸ Naszkowski¹⁹ a velvyslanec PLR v Pekingu Kiryłuk.²⁰

Z čínské strany: ss. Čou-En-laj,²¹ Ho-lung,²² Wan-ča-šian²³ a velvyslanec Č[ínské] R[epubliky] v Polsku Wang-pin-nan.²⁴

Zasedání dne 11. ledna v 15 hodin

Jednání zahájil s. Gomułka a navrhl následující program:

1. Informace o situaci v Polsku,
  2. výměna názorů na některé mezinárodní události.
- S. Čou En-laj s navrhovaným programem vyjádřil souhlas.

Gomułka: Jménem vedení strany vyjadřuji poděkování za příznivý a shovívavý postoj, jaký zaujalo vedení KS Číny k říjnovým událostem v Polsku a k VIII. plénu ÚV PSDS. KS Číny projevila tímto způsobem své marxisticko-leninské stanovisko a proletářský internacionalismus. Neměli jsme dosud příležitost informovat vedení KS Číny o událostech, k nimž v naší zemi došlo, o průběhu VIII. pléna ÚV naší strany, o naší aktuální situaci. Chceme to udělat dnes.

Poplašným signálem, který svědčil o hroživé situaci, jaká se začala vytvářet v naší zemi, byly červnové události v Poznani.²⁵ Ke stávce a vystoupení dělníků v ulicích došlo na základě nesprávné politiky vedení strany a zároveň představovaly důkaz jeho odtržení od stranických mas a od dělnické třídy. Bezprostředním důvodem pouličních vystoupení bylo nedodržení závazků vůči dělníkům obsažených v šestiletém plánu,²⁶ jež se týkaly zlepšení existenčních podmínek dělnické třídy. Kdyby stranické vedení udržovalo těsné spojení se stranickými organizacemi a s dělnickou třídou, ke stávce by nebylo došlo.

12 Ve skutečnosti záznam obsahuje také zápis diskuse nad společnou deklarací, která se vedla 15.1.1957.

13 Władysław Gomułka (1905–1982) – tehdy od 21.10.1956 první tajemník PSDS.

14 Józef Cyrankiewicz (1911–1989) – předseda rady ministrů PLR, člen politického byra ÚV PSDS.

15 Aleksander Zawadzki (1899–1964) – předseda Státní rady PLR, člen politického byra ÚV PSDS.

16 Edward Ochab (1906–1989) – člen politického byra ÚV PSDS a tajemník ÚV PSDS.

17 Roman Zambrowski (1909–1977) – člen politického byra a tajemník ÚV PSDS.

18 Adam Rapacki (1909–1970) – ministr zahraničních věcí PLR, člen politického byra ÚV PSDS.

19 Marian Naszkowski (1912–1996) – náměstek ministra zahraničních věcí PLR.

20 Stanisław Kiryłuk – velvyslanec PLR v Čínské lidové republice v letech 1952–1959.

21 Čou En-laj (1898–1976) – předseda Státní rady a ministr zahraničních věcí ČLR.

22 Ho-lung – vicepremiér ČLR.

23 Wang Tia-sing – náměstek ministra zahraničních věcí ČLR.

24 Wang Ping-nan – velvyslanec ČLR v Polsku v letech 1955–1964.

25 28.6.1956 v Poznani vybuchla revolta dělníků a obyvatel města. Během pacifikace města armádou přišlo o život přes sedmdesát lidí a několik set jich bylo zraněno.

26 Projev o Šestiletém plánu rozvoje hospodářství a výstavbě základů socialismu na léta 1950–1955, schválený 21.7.1950.

Chybou stranického vedení bylo, že připustilo narušení proporcí v rozvoji národního hospodářství, jakož i to, že naše strana, narážející na velké obtíže v hospodářském rozvoji země, použila vůči dělnické třídě administrativní prostředky, místo aby na ni ideologicky působila.

V Polsku po roce 1948 docházelo v poměrně široké míře k různým podobám porušování socialistické zákonnosti. Křiklavou podobou degenerace státního života bylo vytvoření zvláštního odboru²⁷ v našich bezpečnostních orgánech. Tento odbor stál fakticky nad stranou, kontroloval ji, používal neodůvodněných represí, dokonce se dopouštěl provokací.

O zostření politické situace v zemi se do velké míry přičinily vnější okolnosti. Mám zde především na mysli XX. sjezd KSSS. Projev, který na tomto sjezdu přednesl s. Chruščov²⁸ a který napadl celou Stalinovu činnost, prokázal velmi špatnou službu naší straně a podle mého i celému komunistickému hnutí. Obsah tohoto projevu bývalé vedení naší strany zpřístupnilo stranickému aktivu, projev byl dokonce předčítán v některých stranických organizacích. Pro stranu to byl velký otřes. Chruščovova projevu o Stalinovi využila reakce k útoku na naši stranu, na socialismus. Vytvořil příhodný základ pro působení reakční propagandy, jak vnitřní, tak i zahraniční, na polský lid včetně určitých vrstev dělnické třídy. Za této situace u nás došlo k událostem v Poznani.

Podle našeho hlubokého přesvědčení zabránilo VIII. plénium ÚV naší strany v Polsku vzniku takové situace, jaká nastala v Maďarsku. Přitom je potřeba mít na paměti i okolnost, charakteristickou pro naši situaci, že dělení Polska,²⁹ která se v historické minulosti uskutečnila a na kterých se podílelo také carské Rusko, jsou dodnes příznivým činitelem pro formování protiruských nálad v polském lidu.

Po druhé světové válce a vytvoření lidové vlády v Polsku jsme vyvinuli velké úsilí, abychom vytvořili polsko-ruské přátelství a vychovávali lid v duchu bratrství se Sovětským svazem, v duchu nepřenášení starých proticarských tradic na sovětskou vládu. V této oblasti se udělalo hodně, ale málo na to, aby byly úplně zlikvidovány antiruské nálady, které v dnešních podmínkách nabývají antisovětské podoby. Je třeba uvést, že řada kroků Sovětského svazu směrem k Polsku nebyla příznivá našim snahám o nastolení takových polsko-sovětských vztahů, jaké by se měly vytvářet mezi socialistickými zeměmi.

K některým zaskřípěním docházelo hned po válce kvůli chování sovětských vojáků k polskému lidu. Avšak hlavní příčinou toho, že jsme nedokázali přemoci a úplně zlikvidovat protiruské tradice, se stal fakt, že mezi Polskem a Sovětským svazem nebyly rovnoprávné vztahy. Jedním z výrazů této nerovnoprávnosti bylo poskytování velkých množství uhlí do Sovětského svazu z titulu tzv. „reparací“, které nevyplývaly z postupimských dohod, ale Polsku je nařídil Sovětský svaz.³⁰ Dohody z roku 1945 o dodávkách

27 10. odbor ministerstva národní bezpečnosti, který řídil plk. Antoni Fejgin, existoval v letech 1951–1954. Fakticky tento orgán, zabývající se „vnitřní bezpečností“ ve straně, vznikl již koncem roku 1948.

28 Nikita Chruščov (1894–1971) – první tajemník ÚV KSSS.

29 Je řeč o dělení Polska, které provedlo Rusko, Prusko a Rakousko v letech 1772, 1793 a 1795.

30 V roce 1945 byla Polsku nařízena dohoda, která vázala výplatu válečných reparací, jež mu náležely od Německa (podle ustanovení postupimské konference to bylo 15 % z reparací, které připadnou Sovětskému svazu), na dodávky polského uhlí do SSSR za „zvláštní smluvní cenu“. Ujednaná cena byla několikrát nižší než ceny světové a nepokrývala dokonce ani náklady na transport uhlí.

tohoto uhlí byly uzavřeny v důsledku nátlaku ze strany Sovětského svazu a veřejnost se o nich nemohla dozvědět. Mikołajczyk³¹ po útěku z Polska v zahraničí zmíněnou dohodu uveřejnil a toho využila imperialistická propaganda, čímž podřývala důvěru v naši stranu a lidovou vládu. My jsme naopak nemohli tyto skutečnosti popírat, což se velmi nevýhodně odrazilo na situaci v zemi. Nezávisle na tom se vytvořila nenormální situace v oblasti kompetence sovětských poradců. My jsme potřebovali jen poradce, ale v některých našich státních orgánech se sověšští poradci fakticky stali jejich vedoucími a zaujímali nejvyšší postavení. Jsou také přímo odpovědní za řadu nesprávných soudních rozsudků a za neopodstatněné popravy několika polských důstojníků. Vyjasnění, jak došlo k tomu, že tito důstojníci byli odsouzeni k smrti, a konkrétní určení viníků za vynesení tohoto nesprávného rozsudku ztěžuje skutečnost, že dva velitelé vojenských zpravodajských útvarů, Wozniesieński³² a Skulbaszewski,³³ byli posláni do SSSR.

Nastíněné okolnosti pomohly reakci vyvolat názor, že Polsko nemůže provádět samostatnou politiku, ale jen takovou, jakou jí dovolí Sovětský svaz. Neodpovídalo to úplně pravdě, ale stačilo to na pěstování antiruských a antisovětských nálad v polském národě a naší straně to ztěžovalo takové nálady přemáhat.

Po smrti Stalina ještě před XX. sjezdem KSSS začaly v Polsku narůstat síly, které nesouhlasily s postavením Polska do role satelitu Sovětského svazu. Po XX. sjezdu KSSS začaly v naší straně krystalizovat dva politické směry.³⁴ První vycházel z předpokladu nezbytnosti změnit existující stav a opřít činnost strany o samostatnou politickou linii. Soudruzi představující tento směr však své stanovisko neprecizovali, nepředkládali konkrétní praktická řešení. Druhý směr se projevoval tím, že se jeho stoupenci obávali, že veškeré změny v politice strany mohou vést k různým otrěsům v životě země. Především se obávali vnějšího zásahu do našich vnitřních záležitostí, ale zároveň i zesílení reakčních útoků na lidovou moc.

Právě tyto tendence se proměnily ve vnitřní boj ve straně a znemožnily účinnou práci tehdejšího vedení strany. Za těchto poměrů proběhlo VII. plénium ÚV strany,³⁵ které přijalo v podstatě správná usnesení, jež však zůstala vzhledem k nečinnosti stranického vedení jen na papíře, což posléze vedlo k ochromení stranických orgánů a organizací. Hlavním nedostatkem VII. pléna bylo, že nedokázalo uspořádat polsko-sovětské vztahy na základě rovnosti a suverenity, jak se toho země dožadovala. Řada soudruhů z vedení strany si uvědomovala, že bez uspořádání polsko-sovětských vztahů na zásadách rovnoprávnosti se v zemi nedá zabránit vzniku nebezpečné situace.

31 Stanisław Mikołajczyk (1902–1966) – předseda vlády Polské republiky v exilu 1943–1944, vicepremiér Prozatímní vlády národní jednoty 1945–1947 a předseda opoziční Polské lidové strany (PLS), od roku 1947 znovu v exilu.

32 Dymitr Wozniesieński (1902–?) – důstojník kontrarozvědky Rudé armády, v letech 1946–1953 zástupce velitele a posléze velitel Hlavní zpravodajské správy (tj. kontrarozvědky) Polské armády.

33 Antoni Skulbaszewski (1915) – důstojník Rudé armády, v letech 1945–1950 náměstek prokurátora, první náměstek hlavního vojenského prokurátora a hlavní vojenský prokurátor, v letech 1950–1954 zástupce velitele Hlavní zpravodajské správy Polské armády.

34 Je řeč o dvou frakcích ve vedení PSDS, které vykrytalizovaly v roce 1956 – liberálnější „puławské skupině“ a konzervativně dogmatické „natolińské skupině“.

35 7. plénium ÚV PSDS se konalo ve dnech 18.–20. a 23.–28.7.1956.

Situace, o které mluvím, byla vedení KSSS dobře známá. To však z této situace nevyvodilo správné závěry. Sovětští soudruzi ve snaze klást odpor antisovětským tendencím zneklidňujícím naši společnost zvolili nesprávnou cestu. Projevilo se to v tom, že den před VIII. plénem³⁶ oznámili naší straně prostřednictvím sovětského velvyslanectví ve Varšavě, že v den zahájení pléna přijede do Polska stranická a vládní delegace Sovětského svazu v čele se s. Chruščovem. Vedení KSSS a sovětské vlády se obrátilo na tehdejšího tajemníka naší strany s. Ochaba, na s. Cyrankiewiczze a na mne – ačkoli já jsem v té době členem vedení strany nebyl³⁷ –, abychom s příjezdem této delegace vyjádřili souhlas. Vedení naší strany se obrátilo na sovětské soudruhy, aby k nám v zahajovací den VIII. pléna nepřijížděli, poněvadž nám to velmi ztíží práci a může to zkomplikovat polsko-sovětské vztahy. Vyjádřili jsme však souhlas, aby delegace přijela do Varšavy v pozdějším termínu, a dokonce jsme uvedli, že jsme připraveni přijmout ji hned den po skončení jednání pléna. Přes toto naše stanovisko nám vedení KSSS prostřednictvím sovětského velvyslance ve Varšavě vzkázalo, že delegace přijede do Varšavy v den zahájení VIII. pléna,³⁸ a vyjádřilo naději, že vedení naší strany a vlády přivítá delegaci na letišti.

Pochopili jsme to jako diktát a jako nám adresovanou výhrůžku. Protože jsme nechtěli přispět k zostření situace ani k nepředvídaným komplikacím, souhlasili jsme s příjezdem sovětské delegace a celé politické byro ÚV PSDS se rozhodlo zúčastnit se uvítání sovětské delegace na letišti.

A tehdy začaly události, které velmi silně ohrozily další průběh prací pléna. Sovětští soudruzi, a zejména s. Chruščov, se chovali demonstrativně hned na letišti. Bylo tam mnoho sovětských generálů ze Severní skupiny sovětských vojsk umístěných v Polsku, přítomen byl také sovětský maršál Koněv.³⁹ Když Chruščov vystoupil z letadla, přivítal se napřed se sovětskými generály a s maršálkem Rokossowským,⁴⁰ přičemž členy politického byra ÚV PSDS a představitele vlády ignoroval. Nato přišel k polské delegaci, začal zvýšeným hlasem křičet na s. Ochaba, že „etot nomer ne projdet“,⁴¹ a přitom mu hospodsky hrozil prstem. Reagovali jsme na to velmi klidně, protože jsme před očima ruských generálů a řidičů nechtěli uspořádat pohoršlivé veřejné představení. Pokládal jsem však za nezbytné protestovat proti útoku na s. Ochaba a zastal jsem se ho. Sovětští soudruzi hned na letišti požadovali odložení pléna. To nebylo možné, vždyť všichni členové ÚV už byli shromážděni v sále a čekali na zahájení pléna. Odmítli jsme tedy

36 Tj. 18.10.1956.

37 W. Gomułka byl zvolen prvním tajemníkem ÚV PSDS poslední den 8. pléna ÚV, tj. 21.10.1956. Už od 12.10. se však účastnil zasedání politického byra ÚV PSDS.

38 Tj. 19.10.1956.

39 Ivan Koněv (1897–1974) – maršál Sovětského svazu, hlavní velitel Spojených ozbrojených sil států Varšavské smlouvy.

40 Konstantin Rokossowski (1896–1968) – maršál Polska a Sovětského svazu, ministr národní obrany PLR (od 6.11.1949 do 13.11.1956).

41 Podle informace, kterou Gomułka podal bezprostředně po této události na zasedání politického byra ÚV PSDS, měl Chruščov říci: „Predatelskaja dejatel'nost' tovarišča Ochaba obnaružilas. Etot nomer vam ne projdet.“ (AAN, KC PZPR, 1673, k. 66.) Už z faktu, že Gomułka líčil průběh vítání sovětské delegace na zasedání politbyra, vyplývá, že jeho tvrzení, že se politbyro dostavilo na letiště kompletně, není přesné.

požadavek odročení a požádali jsme sovětskou delegaci, aby se s námi odebrala do Belvederu,⁴² kde jsme zahájili rozhovory.

Když jsme se shromáždili v Belvederu, s. Chruščov najednou prohlásil: „Jsme rozhodnuti k tvrdé intervenci do vašich záležitostí a nepřipustíme realizaci vašich záměrů.“⁴³ Na takový diktát jsem mu odpověděl, že nebudeme jednat, pokud nestáhne ze stolu revolver, to jest dokud neustoupí od svých výhrůžek. Zeptal jsem se, zda přijeli, aby nás uvěznil. Chruščov prohlásil, že to neřekl a že takové úmysly nemá, ale že KSSS je rozhodnuta k intervenci na obranu zájmů Sovětského svazu. Přes dotazy však neupřesnil, co má sovětskou intervenci do Polska odůvodnit a v čem se má projevovat ohrožení sovětských zájmů. Jen se obecně zmínil o tom, že jim jde o zajištění přístupových cest do jejich okupační zóny v Německu přes polské území.

Protože členové ústředního výboru čekali v sále jiné budovy na zahájení pléna, sdělili jsme sovětské delegaci, že se napřed vydáme do toho sálu a zahájíme zasedání pléna. Po zahájení přerušíme jednání a vrátíme se do Belvederu k rozhovorům. Sovětská delegace s tím chtěl nechtěl souhlasila.

Nechali jsme sovětskou delegaci samotnou v Belvederu a vydali jsme se do jednacího sálu VIII. pléna. Po zahájení plénum do svého středu koptovalo některé soudruhy, mimo jiné také mne.⁴⁴ Považovali jsme za vhodné neinformovat plénum o průběhu setkání se sovětskou delegací na letišti a o úvodních rozhovorech v Belvederu, abychom nejitřili situaci. Jen jsme se na plénum obrátili s návrhem, aby jednání bylo přerušeno kvůli rozhovorům se sovětskou delegací, což bylo přijato.

Další rozhovory se v Belvederu odbyvaly v atmosféře o něco klidnější. Soudruh Mikojan⁴⁵ poreferoval o hledisku sovětské delegace a zdůraznil, že Sovětský svaz má na území NDR ozbrojené síly a obává se, že změny, k jakým u nás může v důsledku jednání VIII. pléna dojít, mohou přispět k vytvoření situace, za níž bude spojení s těmito vojsky ztíženo, či dokonce přerušeno, a s tím by Sovětský svaz v žádném případě nemohl souhlasit. Z projevu s. Mikojana a dalších členů sovětské delegace vyplývalo, že Polsko podle jejich názoru údajně směřuje k vystoupení z Varšavské smlouvy a k odtržení od bloku socialistických států. Zvláště útočný postoj zaujímal s. Molotov.⁴⁶ Objasnili jsme sovětským soudruhům ze své strany, že změny, jaké hodláme zavést do politiky naší strany jako výsledek jednání VIII. pléna, mohou mít vliv pouze na utužení spolupráce Polska s dalšími zeměmi, na posílení svazků poutajících Polsko a Sovětský svaz, a nikoli na jejich oslabení. Zdůraznil jsem přitom, že Polsku na dobrých a spojeneckých vztazích se Sovětským svazem nezáleží méně, ale naopak více, než záleží Sovětskému svazu na takových vztazích s Polskem. Musím zde zdůraznit, že sovětská strana byla předem dobře informovaná, že nikdo z vedení naší strany nehodlá oslabit spojenecké svazky se Sovětským svazem, a tím

42 Belveder – tehdejší rezidence předsedy Státní rady PLR. Nedaleko belvederského paláce se nachází budova Úřadu rady ministrů, kde se konalo 8. plénum, a také budova velvyslanectví SSSR.

43 Podle Gomučkových informací na zasedání politického byra (srv. pozn. 30) měl tehdy Chruščov říci: „Etot nomer vam ne proidet, my gotovi na aktivnoje vmešatel'stvo.“

44 Do ÚV PSDS byl tehdy koptován W. Gomučka a jeho blízcí spolupracovníci z období před rokem 1948: Marian Spychalski, Ignacy Loga-Sowiński a Zenon Kliszko.

45 Anastas Mikojan (1895–1978) – první vicepremiér Rady ministrů SSSR, člen prezidia ÚV KSSS.

46 Vjačeslav Molotov (1890–1986) – první vicepremiér Rady ministrů SSSR, ministr státní kontroly, člen prezidia ÚV KSSS.

spíš nikdo nesměruje k jejich zrušení. Přesto se rozhodli k intervenci. Během rozhovorů na nás naléhali, abychom v politbyru ÚV naší strany neprováděli jiné změny než přijetí s. Gomułky do politbyra. Taktika sovětské delegace směřovala k tomu, aby dosáhla průlomu ve stanovisku polské delegace. Sovětská strana poukazovala na to, že v Polsku jsou skuteční komunisté, kteří zaujímají správné stanovisko, a ty je potřeba podporovat. U některých našich soudruhů, kteří byli členy delegace, to nacházelo jistý ohlas, čehož sovětsští soudruzi okamžitě využívali.

Během rozhovorů jsme dostali hlášení, že se sovětské vojenské jednotky, které pobývají v Polsku, vydaly na pochod směrem k Varšavě. Na naše otázky, co to znamená, ujišťovala sovětská delegace, že jde o dávno naplánované vojenské manévry. Sdělili jsme sovětským soudruhům, že ať je tomu ve skutečnosti jakkoli, bude polská společnost tyto „manévry“ chápat jako nátlak na vládu a na stranu, a kategoricky jsme požadovali, aby pohyb vojsk ustal a obrněné jednotky se vrátily na své základny. Chruščov uložil maršálovi Rokossovskému,⁴⁷ který se rozhovorů účastnil, aby vyřídil maršálu Koněvovi [pokyn] přestat s manévry, ale k tomu nedošlo. Došlo také k přesunům nevelkých jednotek polských ozbrojených sil směrem k Varšavě, a to na pokyn maršála Rokossovského, který přiznal, že „chtěl zajistit některé body ve Varšavě“. O vydání tohoto pokynu však neinformoval politické byro PSDS ani vládu, čili jednal na vlastní pěst.

Rozhovory se sovětskou delegací se vedly celý den ve velmi nepříjemné, nepřátelské atmosféře. Naše strana vystupovala klidně, ale rozhodně. Sovětská strana byla útočná. Dostali jsme další informace, že sovětská vojska pokračují v pohybu směrem k Varšavě, a začaly se šířit pověsti, že sovětské tanky přejely několik lidí, což v polské společnosti vyvolalo velké podráždění. Zároveň do našich teritoriálních vod připluly sovětské vojenské lodi. Na naše intervence ohledně přerušení těchto forem nátlaku sovětsští soudruzi nereagovali. Koncem rozhovorů s. Chruščov už klidným tónem prohlásil, že nehledě na naše stanovisko se budou cítit nuceni k intervenci, kdyby Polsko zamýšlelo vystoupit z bloku socialistických států. Ještě jednou jsme sovětské soudruhy ujistili, že jejich obavy jsou naprosto bezdůvodné a že se o tom budou moci přesvědčit i vzhledem k usnesení pléna ÚV naší strany.

Během rozhovorů jsme sovětské delegaci přednesli své výhrady a požadavky týkající se válečného odškodnění, jež nám náleželo a které měl na základě postupimských dohod provést Sovětský svaz, což do té doby nebylo vyřešeno.⁴⁸ Požadovali jsme rovněž doplatky k cenám uhlí dodaného Sovětskému svazu z titulu tzv. „reparační“ smlouvy a také provedení vyúčtování a stanovení příslušných poplatků za sovětský tranzit přes polské území. Sovětská delegace prohlásila, že je připravena naše požadavky přezkoumat a souhlasila s rozhovory v Moskvě.

47 Je nutné zdůraznit, že Rokossovski (sovětský občan) byl tehdy ministrem národní obrany PLR, tedy cizího a *de iure* suverénního státu. Skutečnost, že mu Chruščov dával pokyny, jasně dokazuje, že byl loajální v první řadě vůči SSSR.

48 Je řeč o vyúčtování 15 % (od roku 1947 – 7,5 %), která Polsku patřila z válečných reparací, jež Sovětský svaz dostával od Německa. Polsko takto obdrželo pouze 295 milionů dolarů, ovšem z protokolu sepsaného v srpnu 1953 dvojicí Molotov–Grotewohl o ukončení vybírání válečných odškodnění od NDR vyplývalo, že SSSR dostal 4292 milionů dolarů.

Následujícího dne⁴⁹ sovětská delegace odletěla do Moskvy. Manévry vojenských jednotek skončily a sovětská vojska dostala rozkaz vrátit se na své základny. Rozloučení na letišti probíhalo už v normálním ovzduší.

Příjezd sovětské delegace do Polska a její agresivní chování k polské delegaci na letišti nemohly zůstat utajeny. Po Varšavě se bleskově roznesly pověsti, že se sovětsští soudruzi na letišti hádali s členy našeho politického byra, což vytvořilo ještě napjatější atmosféru. Povíдалo se také, a to ještě před příjezdem sovětské delegace, že se v Polsku chystá státní převrat. V dělnické třídě vládlo silné podráždění. Říkalo se, že Rokossowski se společně se sovětskými jednotkami chystá do boje proti jednotkám vojsk ministerstva vnitra.⁵⁰ Varšavský výbor zmobilizoval dělníky hlavních varšavských továren a držel je v pohotovosti. Tyto události velmi vážně zatížily další vývoj ve straně i v zemi.

Politické byro naší strany se rozhodlo informovat plénum o výsledku rozhovorů se sovětskou delegací, aniž by však členům ÚV vylíčko drastické momenty, které rozhovory provázely. Na plénu jsme záležitost přednesli v tom smyslu, že sovětsští soudruzi přijeli do Polska, protože se obávali, aby nebylo ztíženo spojení se sovětskými vojsky v NDR.⁵¹ Sdělili jsme plénu, že rozhovory vedly k dohodě, že jsme sovětské soudruhy přesvědčili, že neexistují překážky, které by bránily pokračovat s námi ve spolupráci a v rozvíjení vzájemných přátelských vztahů. Později jsme v továrnách dostali mnoho dotazů týkajících se obsahu našich rozhovorů se sovětskou delegací. Rozhodli jsme se neříkat celou pravdu a na každé schůzi jsme se snažili ospravedlnit příjezd sovětské delegace starostí o naši společnou bezpečnost a o jednotu socialistického tábora.

Zanedlouho potom došlo ke známým událostem v Maďarsku, které se staly další příčinou našich vnitřních potíží.

Nechtěli jsme společnost, a dokonce ani stranické organizace seznámit s celým faktickým průběhem sovětské intervence do našich vnitřních záležitostí, protože by to ještě víc posílilo už i tak vzrušené antisovětské a antiruské nálady polského lidu. To by jen prospělo reakci a polským zájmům by to uškodilo. Proto naše veřejné a vnitrostranické vysvětlení této intervence hraničilo takřka s jejím ospravedlňováním. Onu nežádoucí „návštěvu“ sovětské delegace jsme vykládali jako krok diktovaný nejlepší vůlí vedení KSSS, jeho starostí o společnou bezpečnost našich zemí a všech států Varšavské smlouvy.

Bylo to o to potřebnější, že v Polsku i nadále existují významné reakční a antisocialistické síly, značná část společnosti se stále ještě orientuje na Západ a počítá s politickými změnami, s tím, že se země vydá cestou buržoazní demokracie. Mezi rolníky mají značný vliv reakční vůdcové, kteří se sdružovali pod Mikołajczykovými vlajkami. Vojenské organizace, které v zemi působily v období hitlerovské okupace a podléhaly emigrační vládě v Londýně, čítaly stovky tisíc členů. Tyto organizace ve skutečnosti formálně přestaly existovat, ale jejich lidé zůstali. Kdyby tedy v Polsku došlo podobně jako v Maďarsku k ozbrojené sovětské intervenci, celá země by byla v jednom plameni, a neví se, jak by to skončilo.

49 Tj. 20.10.1956.

50 Vojska ministerstva vnitra – vojenský útvar určený k boji s „vnitřním nepřítelem“ – nepodléhala ministerstvu národní obrany, které řídil Rokossowski, nýbrž ministerstvu vnitra. V roce 1956 měla tato vojska kolem třiceti tisíc vojáků.

51 Srv. vystoupení A. Zawadského na 8. plénu. In: *Nowe Drogi*, č. 10 (1956), s. 17–18.

Museli jsme tedy postupovat velmi rozvážně. VIII. plénum ÚV naší strany se stalo událostí, která reakčním a antisocialistickým silám znemožnila rozpoutat v naší zemi ozbrojenou kontrarevoluci maďarského typu. Změny provedené ve vedení strany a vytýčení nové generální linie strany na VIII. plénu se setkaly s rozsáhlou podporou pracujících a uklidnily napjatou situaci.

Pokud jde o situaci po VIII. plénu, je třeba říci, že všechny předchozí události, počínaje porušováním socialistické zákonnosti v zemi až po Chruščovův antistalinický projev na XX. sjezdu KSSS a sovětskou intervenci do našich záležitostí, vyvolaly ve stranických řadách hlubokou dezorientaci a zmatek, vedly k vnitrostranickým bojům a v důsledku toho k silnému oslabení strany, a dokonce na dlouhý čas k ochromení činnosti jednotlivých stranických organizací.

Ve straně se vytvořily tři politické směry, které rozjitřovaly její řady. První, hlavní směr činnosti, byl založen na usneseních VIII. pléna ÚV. Tento směr byl rozhodující, protože program VIII. pléna podporovala dělnická třída i celá společnost. Navíc na základech usnesení VIII. pléna stálo vedení strany, takže postupovalo jednotně a nepřipustilo ve straně zformování dalších řídicích center. Ve straně totiž působily ještě před VIII. plénem – a hned po VIII. plénu nezanikly – dva další směry, konkrétně revizionismus a dogmatismus. Tyto směry ještě před VIII. plénem přerůstaly do organizovaných frakcí s vlastními řídicími centry, ale důsledky VIII. pléna tyto tendence ochromily. Přesto jak revizionisté, tak dogmatici využívali vnitrostranické demokracie a odporovali z frakčních pozic politické linii vytyčené na VIII. plénu.

Těžko říci, který z těchto proudů přinesl straně víc škody. Revizionisté mohli svůj postoj popisovat v tisku. Konzervativní proud takovou možnost neměl. Revizionistický směr našel nejširší podporu u spisovatelů, novinářů, u kulturních pracovníků a vědců a částečně také ve studentském prostředí. Největší škodu straně způsobily články v tisku, které všeobecně odsuzovaly všechno, čeho Polsko za uplynulé dvanáctiletí dosáhlo. Obětaví členové strany byli často veřejně diskreditováni jako stalinisté. Revizionismus v jednotlivých případech dospíval až k renegátství. Obvinění ze stalinismu vytvářela atmosféru morálního teroru zaměřeného na stranický aktiv, což oslabovalo jeho bojovnost a odolnost. Revizionismus objektivně působil ve prospěch reakce a kontrarevoluce, podporoval jejich cíle. Naši nepřátelé se domnívali, že VIII. plénum představuje první etapu politických změn v Polsku, spočívající na navrácení suverenity a demokratizaci života v zemi. Podle jejich kalkulací by provedené změny měly vést ke druhé etapě, ve které dojde k zúctování s komunisty a v důsledku toho k převzetí moci antisocialistickými silami. Vedení strany tyto úmysly reakce veřejně demaskovalo.

Konzervativní směr se skládal hlavně z části stranického aparátu a z pracovníků bezpečnostních orgánů, jichž se týkala redukce a přeřazení na jinou práci. Stranický aparát se v důsledku reorganizace zmenšil skoro o polovinu a ta jeho část, které se redukce týkala, se vyslovovala převážně pro konzervativní směr. Po VIII. plénu proběhly volby do nových stranických výborů až po úroveň vojvodských výborů. V důsledku voleb se část hodnotných lidí už do výborů nedostala, protože byli hodnoceni jako konzervativci, stalinisté. Existují také případy, kdy pracovníci stranického aparátu s konzervativními názory, kteří byli nejprve odstraněni ze svých míst, jsou znovu voleni do výborů a stranických instancí. Postoje konzervativců jsou různorodé, často bývají založeny na

subjektivních, a nikoli na ideologických faktorech. Možná, že by se nejeden ze zredukovaných pracovníků aparátu nevyjadřoval pro konzervativce, kdyby byl v aparátě zůstal.

Po VIII. plénu vznikla nezdravá praxe rozesílat různým lidem neuveřejněné projevy jednotlivých stranických pracovníků zároveň s jejich dřívějšími uveřejněnými projevy se záměrem podvracet důvěru, kterou dnes mají. Tímto způsobem jsou někteří soudruzi nejednou zcela bezdůvodně obviňováni z antisemitismu. Vedení naší strany se velmi snaží zlikvidovat veškeré podoby frakční a škodlivé činnosti v naší straně. Do velké míry se nám to podařilo. Návrat disciplíny a jednota působení strany jsou o to potřebnější, že se nacházíme v předvečer voleb do Sejmu.⁵²

Ještě před VIII. plénem byl změněn volební systém. Na volebních lístcích Fronty národní jednoty se nachází víc kandidátů, než na daný volební obvod připadá poslanců, kteří mají být zvoleni. To znamená, že nejméně populární kandidáty na poslance mohou voliči škrtnout a oni se do Sejmu nedostanou. To se týká i členů naší strany. Ve volební kampani mobilizujeme všechny síly a aktivita strany se v poslední době zlepšila. V celostátních rozměrech je na volebních lístcích Fronty národní jednoty 52 % kandidátů z naší strany, 25 % kandidátů Sjednocené lidové strany a 9 % kandidátů Demokratické strany. Zbytek jsou bezpartijní, mezi nimiž tvoří zvláštní skupinu katoličtí aktivisté. Všechny strany i bezpartijní kandidáti mají jeden společný volební program, který schválilo celostátní zasedání Fronty národní jednoty. V budoucím Sejmu nepředpokládáme ze strany spojeneckých stran ani bezpartijních poslanců žádná pro nás nepřijemná překvapení. Ostatně, jak nás učí zkušenosti, nedobývali komunisté v žádné zemi státní moc prostřednictvím parlamentních voleb, a tím spíš nikdo nemůže počítat s tím, že je možné je touto cestou od moci odstavit.

Po XX. sjezdu KSSS, a zvláště po tom všem, co řekl Chruščov o Stalinovi, stanula naše strana podobně jako komunisté všech zemí před řadou problémů ideologické, politické a teoretické povahy, které, jak ukázal život, dosud nebyly vyřešeny nebo byly vysvětlovány nesprávně. To muselo ve stranických řadách vyvolat různé kontroverze, stalo se [to] zdrojem, z něhož vyplývá revizionismus a dogmatismus. Pilně sledujeme, co o těchto tématech říkají bratrské strany, pozorně také čteme články, které vycházejí ve vydavatelstvích KS Číny. Zejména nás zaujalo vyjádření KS Číny o diktatuře proletariátu.

V komunistickém hnutí vyvolala záležitost diktatury proletariátu po XX. sjezdu KSSS mnoho diskusí a různic, zejména pokud jde o hodnocení vývojových podob diktatury proletariátu v Sovětském svazu. Podle našeho názoru má správné ocenění deformací, k nimž došlo v Sovětském svazu, ukázání jejich zdrojů a příčin, které zrodily kult osobnosti a všechny z něho vyplývající souvislosti, rozhodující význam pro stanovení správné politiky strany a celého komunistického hnutí. V této věci Chruščovův projev na XX. sjezdu KSSS nic neobjasňuje a – co je důležitější – nevyzbrojuje komunisty do boje s nepřáteli socialismu, neučí je vyhýbat se ve své činnosti chybám.

Mnoho myšlenek obsažených v člancích tisku KS Číny odpovídá našemu stanovisku a pomáhá nám v každodenní činnosti. Naše strana a naše společnost však nemohou, zvláště po tom všem, co se v naší zemi stalo v poslední době, přijmout takové hodnocení Stalina, jaké obsahuje článek v „Žen-min ž'-pao“ z 29.12. loňského roku.⁵³ Absolutně

52 Volby do Sejmu druhého volebního období se konaly 20.1.1957.

53 Je řeč o článku Příspěvek k problému historických zkušeností diktatury proletariátu. In: *Žen-min*

nechceme tvrdit, že Stalin dělal všechno špatně. Udělal i mnoho dobrého, ale podle našeho názoru nedoceňují čínští soudruzi negativní stránky jeho působení.

Zaujali jsme skoro stejné stanovisko, pokud jde o hodnocení pozic Tita⁵⁴ a Kardelje⁵⁵ ve vztahu k SSSR.⁵⁶ Nedávno se u nás zdržovala delegace SKJ,⁵⁷ které jsme řekli, že přes všechno, co Jugoslávie zažila, by se neměli o SSSR vyjadřovat tak, jako to udělali. I kdyby opravdu měli jisté důvody a oprávněné výtky vůči SSSR, v současné politické situaci nebylo vhodné vystupovat veřejně a vynášet spor navenek, poněvadž to pomáhá nepřítelům a oslabuje náš tábor. Za zvlášť škodlivé jsme pokládali jejich veřejná vyjádření, podle kterých ve vedení KSSS údajně existuje rozdělení na stalinisty a antistalinisty. Ukázali jsme jim, že nejsou důslední, pokud jde o Maďarsko, že napřed souhlasili s intervencí sovětských vojsk a potom změnili názor. Podobně zaujímali jiné stanovisko i v OSN. My pokládáme za účelné objasňování sporných záležitostí prostřednictvím konfrontace postojů ve vnitřní mezistranické diskusi.

Jugoslávští soudruzi jako hlavní výčitku uváděli, že deset dní po návštěvě Tita v Moskvě poslala KSSS komunistickým a dělnickým stranám socialistických zemí dopis, ve kterém tvrdí, že SKJ údajně není leninskou stranou, ale stranou sociálnědemokratického typu. Potom přednesli výčitku, že Hodžův⁵⁸ článek uveřejněný v „Pravdě“ byl prý inspirován sovětskými soudruhy. Třetí výčitka, kterou uvedli jugoslávští soudruzi, se týkala direktivy, kterou Albánská strana práce směřovala do svých organizací a která byla zaměřena proti SKJ. Konečně mluvili i o záležitosti Nagye.⁵⁹

Přes všechno, co je výše uvedeno, vycházel ÚV PSDS z předpokladu, že jugoslávští soudruzi by neměli takto reagovat, protože to nepomáhá mezinárodnímu revolučnímu hnutí. Jugoslávským soudruhům jsme rovněž řekli, že jsme od KSSS dostali návrh na vydání společného dopisu komunistických a dělnických stran. Sdělili jsme jim, že navrhneme, aby analogický návrh byl předložen také jugoslávské straně. Jugoslávští soudruzi slíbili, že k návrhu zaujmou postoj později, bude-li jim předložen. Nedávno byl u mne jugoslávský velvyslanec ve Varšavě⁶⁰ a vyřídil nám odpověď SKJ týkající se této záležitosti. Jugoslávští soudruzi nedostali pozvání na konzultace k vydání takového dopisu, a tudíž nemohli zaujmout stanovisko. V zásadě zastávají názor, že je potřeba udržovat bilaterální vztahy mezi stranami, nevylučují však ani vztahy a dohody více stran, pokud se ukáže, že jsou užitečné a nebudou narušovat suverenitu každé strany.

V připomenutém článku ze „Žen-min ž'-pao“ pokládáme za tvůrčí a novou myšlenku problém antagonistických a neantagonistických rozporů, kterým se text zabývá. Vysvět-

ž'-pao, (29.12.1956). Tento článek vznikl na základě diskuse vedené v politickém byru ÚV KS Číny.

54 Josip Broz Tito (1892–1980) – prezident Jugoslávie, generální tajemník Svazu komunistů Jugoslávie (SKJ).

55 Edvard Kardelj (1910–1979) – vicepremiér jugoslávské vlády, člen vedení SKJ.

56 Je řeč o Titově projevu v Pule 11.11.1956 a o Kardeljevě projevu v jugoslávském parlamentě (Skupštině) o měsíc později.

57 Delegace SKJ v čele se Svetozařem Vukmanovićem-Tempem byla v Polsku od 19. do 29.12.1956.

58 Enver Hodža (1908–1985) – vůdce Albánie, první tajemník ÚV Albánské strany práce.

59 Imre Nagy (1886–1958) – maďarský premiér od 24.10.1956; od 4. do 22.11.1956 využíval azylu na jugoslávském velvyslanectví v Budapešti, poté byl internován v Rumunsku, 15.6. byl odsouzen k smrti a dalšího dne popraven.

60 Jugoslávským velvyslancem ve Varšavě byl v letech 1955–1958 Milorad Milatović.

lení tohoto problému a rozvinutí marxismu-leninismu v tomto ohledu pomůže nám i jiným stranám při řešení problémů a obtíží na cestě socialistické výstavby.

Plně se shodujeme se stanoviskem KS Číny týkajícím se jednoty našeho tábora, zejména jednotného vystupování navenek. Vůči nepříteli a imperialismu musí socialistický tábor projevovat jednotu a rozdíly, které mezi námi existují, by měly být vyjasňovány uvnitř našeho tábora. Shodné jsou i naše názory na vedoucí roli strany. Z vlastní praxe se přesvědčujeme, že čím lépe a úplněji se prosazuje vedoucí role strany, tím více je možno rozšiřovat demokratické svobody a rozvíjet socialistickou demokracii v životě země. Není pochyb, že v případě slabé strany, která nedodrží principy demokratického centralismu, může být demokratizační proces využit reakcí pro její antisocialistické cíle. Plně doceňujeme posilování role strany při vývoji demokratizačního procesu řízení země a dodržování socialistické zákonitosti.

Z toho, co jsem řekl o situaci v naší zemi a v naší straně, snad čínští soudruzi pochopili, jak pro nás bylo těžké hodnotit události v Maďarsku. Sovětští soudruzi se nás před svou druhou intervencí ptali, jak hodnotíme situaci v Maďarsku, aniž by nás byli informovali o vlastních záměrech.⁶¹ Domnívali jsme se, že v současné situaci a v nepopsatelně těžkém období musejí sovětská vojska v Maďarsku zůstat. Vycházeli jsme z předpokladu, že přítomnost těchto vojsk představuje nejlepší záruku, že nedojde k převzetí moci horthyovskou reakcí a k odtržení Maďarska od socialistického tábora. Hlavní naší obavou bylo, aby maďarská strana získala podporu v dělnické třídě.

Nedávno se konala konference pěti stran zemí Varšavské smlouvy věnovaná Maďarsku.⁶² Na tuto konferenci naše strana nebyla pozvána. Den před vyhlášením komuniké nás sovětský velvyslanec ve Varšavě uvědomil o této konferenci a řekl, že jsme nebyli pozváni vzhledem k volbám do Sejmu. Není pochyb, že naše přítomnost na konferenci by nezměnila usnesení, která tam byla přijata. Možná si sovětští soudruzi mysleli, že naše hodnocení situace je jiné, a nechtěli s námi diskutovat. Zdá se nám však, že naše nepřítomnost na konferenci udělala navenek nedobrou dojem a že vynechávat nás z podobných záležitostí nepřispívá ke konsolidaci našeho tábora, poskytuje to pole pro různé spekulace na Západě.

Dnes se naše vztahy se SSSR utvářejí normálně. Máme za to, že jsme si mnoho věcí vyjasnili, a s uznáním zdůrazňujeme, že sovětští soudruzi nám přitom projevili mnoho porozumění. Připouštíme, že dospěli k názoru, že jejich dřívější postup vůči nám nebyl správný. Myslíme si, že nový kurz v našich vztazích, vycházející z principů rovnosti obou států, sovětští soudruzi upřímně uskutečňují.

61 Na tomto místě se Gomułka dopouští nepřesnosti. Zápis v protokole ze zasedání politbyra ÚV PSDS z 1.11.1956 – „politické byro se negativně vyjádřilo k problému ozbrojené intervence SSSR v Maďarsku“ (In: *Rewolucja węgierska 1956 w polskich dokumentach*. Zprac. J. Tischler. Varšava 1995, s. 130) – ukazuje, že vedení polské strany bylo na plánovanou druhou sovětskou intervenci upozorněno. Setkání Gomułka a Cyrankiewiczze s Chruščovem, Molotovem a Malenkovem proběhlo 1.11.1956 na polním letišti nedaleko Brestu nad Bugem na území SSSR. Podle Chruščova tehdy Gomułka zastával stanovisko, že ačkoli by sovětská vojska v Maďarsku měla zůstat, přece však není namístě použít při řešení konfliktu síly (Memuary Nikity Sergejeviča Chruščova. In: *Voprosy istorii*, č. 5 (1994), s. 76).

62 Konference vůdců komunistických stran Sovětského svazu, Bulharska, Rumunska, Československa a Maďarska se konala v Budapešti ve dnech 1.–5.1.1957.

Bylo by toho ještě hodně, co by se dalo říci, ale vzhledem k času svou informaci skončím.

Soudruh Čou En-laj: Ptá se, jakým problémům by se měl podle našeho názoru⁶³ věnovat na masových shromážděních.

Gomuška: Navrhuje, aby mluvil o významu socialistického tábora pro účinný boj za upevnění míru, o mírové politice SSSR, o politice USA a jejich pokusech intervenovat na Blízkém a Středním východě. Navíc si myslí, že má na základě politiky KS Číny ukázat polské společnosti prospěch, jaký plyne z mírové výstavby v ČLR, a také [mluvit] o rozvoji naší obchodně-hospodářské spolupráce.

Zawadzki: Navrhuje, aby s. Čou En-laj ve svých projevech vysvětlil politické a hospodářské úspěchy Polska, jakož i roli Polska v mírovém táboře.

Zambrowski: Tvrdí, že na základě čínských úspěchů by měla být zdůrazněna úloha Komunistické strany Číny.

Cyrankiewicz: Navrhuje další setkání za účelem dojednání tezí projevu Čou En-laje na shromážděních.

Čou En-laj: Sděluje, že má od Mao Ce-tunga⁶⁴ dopis pro soudruhy Gomušku, Zawadzského a Cyrankiewicze, který nám⁶⁵ po překladu bude doručen.

Děkuje za obsáhlou informaci o situaci v Polsku. Potvrzuje, že stanovisko, jaké PSDS zaujala v říjnových událostech, bylo správné, vyplývalo ze zásad marxismu-leninismu. Postoj polských soudruhů se přičinil o prolomení chybného postoje KSSS. Byl to projev slabé⁶⁶ nemoci, polští soudruzi pomohli při jejím léčení. KS Číny podpořila stanovisko naší⁶⁷ strany 21. října, když už VIII. plénum naší strany přijalo vlastní rozhodnutí. Hlavní zásluhu tedy mají polští soudruzi, KS Číny měla jen stabilizující vliv. Vztahy mezi bratrskými stranami mají být založeny na principech marxismu-leninismu, vztahy mezi socialistickými zeměmi mají být rovnoprávné. Sovětský svaz ve své deklaraci z 30.10. m[inulého] roku⁶⁸ uznal správnost spolupráce na základě rovnosti. KS Číny tento postoj podpořila a nyní se snažíme podle shora zmíněného pracovat. Jako marxisté máme [se] z chyb umět poučit.

V polsko-sovětských vztazích bylo v minulosti mnoho nerovností, které nyní byly napraveny. Jsme rádi, že PSDS nediskutovala veřejně o postoji, jaký zaujala KSSS, což [by] mohlo oslabit náš tábor. Je také správné, že PSDS nerozněcovala lidové vášně. Vaše taktika umožnila zvládnout sporné problémy bez veřejné diskuse, které by mohli využít imperialisté. V našem prohlášení ze dne 29.12. m[inulého] roku jsme zdůraznili, že antagonistické a neantagonistické rozpory se mají řešit odlišnými metodami. Sdílím názor s. Gomušky na rovnost a suverenitu, ale nelze zapomínat na pokrokovou roli SSSR.

63 Tj. podle názoru delegace PSDS.

64 Mao Ce-tung (1893–1976) – předseda Státní rady ČLR, vůdce KS Číny 1943–1976.

65 Tj. polské straně.

66 Je to takto v textu. Jde pravděpodobně o „starou“ nemoc čili „velmocenský šovinismus“.

67 Tj. polské.

68 Je řeč o Deklaraci vlády SSSR o základech rozvoje a dalšího posilování přátelství a spolupráce mezi Sovětským svazem a dalšími socialistickými státy z 30.10.1956.

Pokroková role je to hlavní, rovnost a chyby jsou záležitosti méně závažné. Mao Ce-tung v rozhovoru s Kirylukem⁶⁹ správně zdůraznil, že vztahy mezi našimi zeměmi mají být jako vztahy mezi bratry a ne jako vztah mezi otcem a synem, jak tomu bylo ve vztahu mezi SSSR a Polskem. My jsme ze své strany sdělili KSSS, že jejich vztah k bratrským stranám nebyl vždy správný, ale nemyslíme, že by se o tom mělo mluvit veřejně, aby se neoslaboval SSSR. K chybám se nemáme neustále vracet. Hlavní je nyní sevřená jednota proti nepříteli a pokroková role SSSR.

Čou En-laj dále mluví o chybách, jakých se v minulosti dopustila KS Číny a které dokázala napravit. Když byly chyby odstraněny a vedení strany se ujal Mao Ce-tung, naše stanovisko se mnohokrát lišilo od stanoviska KSSS. Vybízeli nás, abychom ukončili boje s Čankajškem,⁷⁰ protože podle názoru KSSS by vedly k vyhlazení národa. Stalin doporučoval s Čankajškem se dohodnout a zanechat revolučního boje. KS Číny přes tato doporučení bojovala a dosáhla vítězství. Po osvobození nebyly naše vztahy s KSSS nejlepší. Stalin neměl k lidem důvěru, byl podezřívavý, myslel si, že jeho názor je nejlepší. Stalin se obával, aby se Čína nestala druhou Jugoslávií, aby Čína nepropadla vlivu USA a Mao Ce-tung [se nestal] čínským Titem. To naše strana nemohla přijmout.

Přes mnoho chyb KSSS máme vidět nezbytnost společného boje proti fašismu. Stalin se dopustil mnoha chyb, jako například rozpuštění Komunistické strany Polska, což byla velká křivda na polských soudruzích, [a jako] vztah k Jugoslávii. Při obecném hodnocení těchto záležitostí však nelze vidět jen Stalinovy chyby, ale i jeho obrovský příspěvek revolučnímu hnutí. Nevraživosti jsou pochopitelné, ale není vhodné se jimi řídit. Mao [Ce-tung] se také mohl Stalinovým postojem cítit uražen. Stalin už nežije, je ještě příliš brzy na plné zhodnocení jeho zásluh a chyb. Za nějakou dobu budeme moci provést úplnější hodnocení z historického hlediska. V každém případě Stalinovy zásluhy převažují nad jeho chybami.

Co se týče kultu osobnosti, nemají se jeho příčiny hledat ve Stalinovi, ale ve skupině a v systému, který byl v SSSR vytvořen. Stalin sehrál důležitou roli v mezinárodním revolučním hnutí a na příkladu jeho práce je možné vychovávat dělnickou třídu i přes jeho chyby. Dělají-li sovětsí soudruzi něco špatného, má se jim pomáhat, aby své chyby napravili. V tomto ohledu máme společné postoje. Když bratr dělá chyby, máme mu pomoci při jejich překonání. Každá země má své zvláštní specifikum, ale hlavní je cesta budování socialismu, generální linie je jednotná.

Sdílíme názor s. Gomučky, že jugoslávští soudruzi použili nesprávnou metodu veřejné kritiky SSSR, když jako jediný model ukazovali svoje hospodářství, to je nesprávné. My všichni jsme ještě mladí a měli bychom hledat různé cesty, ale je také správné využívat zkušeností SSSR, jako nejstarší země výstavby socialismu, musíme uznávat vedoucí roli KSSS. Musíme společně pracovat pro jednotu našeho tábora. Všechny naše strany jsou leninské strany a musejí si navzájem pomáhat. Když se SSSR dopouští chyb, máme mu pomoci při jejich napravě. Především k sobě musíme mít vzájemnou důvěru.

69 Velvyslanec S. Kiryluk hovořil s Mao Ce-tungem dvakrát, ve dnech 27.10. a 3.12.1956.

70 Čankajšek (1887–1975) – prezident Čínské republiky na Tchaj-wanu.

Informace o mezinárodní situaci a jeho⁷¹ nedávných návštěvách v Asii:

V poslední době se mezinárodní situace vzhledem k událostem v Maďarsku a agresí do Egypta poněkud vyostřila. Přestože Anglie, Francie a Izrael utrpěly porážku a kontrarevoluce v Maďarsku byla poražena, je situace přece jen ještě napjatá. Nemyslím si však, že by se nedalo dospět k obnovení rovnováhy sil ve světě. S. Čou [En-laj] nevidí bezprostřední nebezpečí světové války, poněvadž imperialistické síly si nejsou jisty, zda by v této válce mohly zvítězit. Na druhé straně se USA snaží získat z této situace pro sebe co největší prospěch. Po krachu anglické a francouzské agrese do Egypta se snaží zaujmout na Blízkém a Středním východě jejich místo. Snaží se také ovládnout Suezský průplav, což neodpovídá zájmům Anglie a Francie. Anglie a Francie se snažily využít přechodných vnitřních potíží v socialistickém táboře (maďarské události), [a] protože si uvědomovaly, že SSSR v této chvíli nemůže věnovat větší pozornost dalším záležitostem, napadly Egypt ve snaze zmocnit se Suezského průplavu a svrhnout Násirovu vládu.⁷² Postoj SSSR a celého mírového tábora dokáže záměry imperialistů ochromit, ale je k tomu potřebná jednota postupu. Imperialisté se pokoušejí zkompromitovat mírovou politiku na mezinárodním fóru využitím záležitosti Maďarska na půdě OSN. Néhrú⁷³ v rozhovoru s Eisenhowerem⁷⁴ prohlásil, že neschvaluje intervenci SSSR do Maďarska, ale zastává názor, že není vhodné tento problém uměle rozněcovat, aby nedošlo k vyvolání nové světové války. Eisenhower byl velmi nespokojen s akcí Anglie a Francie, říkal Néhrú, protože znemožnila Západu intervenovat do situace v Maďarsku. Útok Anglie a Francie rozhodně vytvořil podmínky, za kterých jsme mohli Maďarům pomoci potlačit kontrarevoluci. Eisenhower v rozhovoru s Néhrúem o maďarských událostech otevřeně přiznal, že v této záležitosti nemůže nic víc dělat, nechce-li rozpoutat novou světovou válku. Pokud jde o Egypt, potvrdil Eisenhower Néhrúovi, že USA pomohou vyčistit Suezský průplav, pomohou zajistit svobodnou plavbu průplavem a budou zprostředkovávat řešení sporu Izraele s arabskými zeměmi.

Néhrú sdělil Čou [En-lajovi], že USA mají hluboký zájem na proniknutí na Dálný a Blízký východ, na pomoci tamním zemím, zejména Pákistánu. Néhrú Eisenhowerovi řekl, že USA pomohou poskytnutím velké peněžní pomoci, ale tato pomoc bude mít agresivní charakter a vzbudí v obyvatelstvu arabských zemí nespokojenost. Přinese prospěch pouze vyšším vrstvám těchto zemí.

Eisenhower Néhrúa ujistil, že Spojené státy nechtějí půjčkou pro Pákistán poškodit Indii a že Pákistán vojenskou pomoc nevyužije proti Indii. Na Néhrúův návrh, aby se v Asii nevytvářely vojenské bloky, Eisenhower neodpověděl. Podle Néhrúova tvrzení ještě není jasné stanovisko USA k Suezskému průplavu a k problému Izraele. Nepochybně si tam chtějí zajistit vliv, ale zatím své plány neprozrazují.

Při dalším setkání jsme s Néhrúem projednávali stanovisko USA vyhlášené v tzv. Eisenhowerově doktríně, která jasně dokazuje, že USA chtějí na Blízkém východě zaujmout místo Francie a Anglie. Néhrú tvrdil, že ho o tom neinformoval Eisenhower. My jsme už dávno říkali – řekl Čou En-laj –, že USA vytlačily Anglii a Francii z Blízkého

71 Čou En-laje.

72 Gamál Abdal Násir (1918–1970) – prezident Egypta.

73 Džaváharlál Néhrú (1889–1964) – premiér Indie.

74 Dwight David Eisenhower (1890–1969) – prezident USA v letech 1953–1961.

východu, že Eisenhowerovu činnost lze vysvětlit zaprvé touhou rozšířit vliv USA na Blízkém a Středním východě a oslabit vliv Anglie a Francie, zadruhé obavou ze sblížení arabských zemí se socialistickým táborem.

Podle našeho názoru lze v současnosti svět rozdělit na tři tábory: a) imperialistický, b) socialistický, c) kapitalisticko-nacionalistické země, tj. země Asie a Latinské Ameriky (státy s neutrálními snahami, řízené nacionalisty). Podle názoru KS Číny je vhodné dbát o vliv ve skupině slabě vyvinutých kapitalistických států, přitáhnout je ke spolupráci s naším socialistickým táborem proti skupině imperialistických zemí, v jejichž čele stojí USA. Čínská lidová republika podporuje země řízené nacionalisty v politické i hospodářské oblasti, na druhé straně jim nedokážeme poskytnout půjčku v podobě výzbroje. Země sousedící s Čínou se k nám chovají s velkými sympatiemi, avšak lze pozorovat jisté obavy v souvislosti s rozvíjející se mohutností Číny, tj. obavy, nechce-li Čína v budoucnosti zasahovat do jejich vnitřních záležitostí a připravit je o část území.

Před dvěma a půl lety vyhlásila Čína společně s Indií a Barmou 5 zásad mírové spolupráce, které byly následně rozvinuty na konferenci v Bandungu, kde získaly všeobecnou podporu národů Asie a Afriky. Nedávno Čína přistoupila na ústupky Barmě, které se týkaly sporného pohraničního území, a uznala v této otázce dohodu Čankajška s Barmou z roku 1941, přestože pro nás byla nevýhodná. Představitelé barmského vedení se nás dotazovali, pošleme-li do Barmy naše vojska. Ujistil jsem je tehdy, že my postupujeme na základě 5 principů mírové spolupráce, které jsme podepsali a které nic takového nepředpokládají.

Néhrú je toho názoru – říkal Čou [En-laj] –, že není vhodné zasahovat do vnitřních věcí Maďarska a že se má Maďarům umožnit, aby své vnitřní vztahy uspořádali podle vlastní vůle. Néhrú souhlasí s tím, aby Maďarsko zůstalo v socialistickém táboře, protože je to dobré pro světový mír. Jeho představitel v OSN Menon⁷⁵ vyjadřuje také takový názor. Néhrú se však domnívá, že pobyt cizích vojsk ve spřátelených státech vyvolává nespokojenost daného národa. Ptal jsem se Néhrúa, zda byla nějaká jiná cesta – neodpověděl. Upozornil jsem Néhrúa, že Maďarsko prosilo SSSR o pomoc, a tudíž je intervence odůvodněná. Poukazoval jsem na úplně jinou situaci v Polsku, na to, že Polsko neprosilo o pomoc a vlastními silami strany, armády a lidu dospělo ke změnám podle vlastních přání. Néhrú potvrdil, že v Polsku byly skutečně vlastními silami uskutečněny správné změny, na druhé straně ale vyjádřil odpor proti tomu, že Nagy byl poslán do Rumunska. Odpověděl jsem mu, že v Indii byl také vsazen do vězení premiér Abdulah⁷⁶ (pro polské partnery Čou En-laj dodal: u nás bychom Nagye uvěznilí hned). Néhrú se mne ptal, zda socialistický tábor nedovolí odtržení žádné země, která k nám v současnosti patří. Ujistil jsem ho, že imperialistům nedovolíme v našem táboře nepřátelskou práci ani diverzi. Néhrú byl spokojen, že jsem s ním o tom všem mluvil upřímně a otevřeně.

Musíme se sjednotit v socialistickém táboře, abychom odrazili všechny záměry imperialistů proti našemu táboru. V této věci je potřeba využít všech rozporů v lůně imperialistického tábora, abychom zkřížili jejich plány a nadělali jim potíže. Podle názoru ČLR máme být připraveni k eventuálnímu odrazení imperialistického napadení kterékoli země našeho tábora. Myslím – říkal Čou [En-laj] –, že během několika pětiletých životní úroveň

75 Krišna Menon (1897–1974) – předseda indické delegace v OSN.

76 Šejk Muhamed Abdulah (1905–1982) – několikanásobný premiér indických států Džammú a Kašmír.

v našich zemích skutečně vzroste. Navíc v náš prospěch působí rozvoj nacionalistických hnutí za svobodu v polokoloniálních zemích. Čína zastává názor, že je potřeba se vyhnout veškerým ozbrojeným střetům s imperialisty, avšak taktika vůči těmto státům má být z naší strany rozhodná. Napadnou-li nás, je potřeba jim klást rozhodný odpor.

Spojené státy nechťejí pustit Čínu do OSN a prosazují návrh na uznání dvou čínských států. Zde nemůže být analogie s Německem, Koreou anebo Vietnamem. Zastáváme názor, že Tchaj-wan je součástí Číny, a uděláme všechno, aby tomu tak bylo. Jsme Polsku vděční za jeho soustavný boj na poli OSN o to, aby bylo Číně vráceno její místo v OSN. Zároveň se domníváme, že ČLR nepotřebuje spěchat se zaujetím místa v OSN. Dnešní stav nejen nebrzdí naši politickou činnost, ale spíš nám umožňuje větší svobodu v kritice USA. Nepřítomnost Číny v OSN neoslabuje Čínu, ale OSN, a tudíž pro nás není vstup do OSN tak naléhavý, můžeme si počkat. Tchaj-wan je vnitřní záležitost Číny a my propagujeme mírové osvobození Tchaj-wanu, ale nerezignujeme ani na osvobození ozbrojené. Vedeme víc [než] rok jednání s USA, které se domáhají, abychom upustili od ozbrojené síly k osvobození Tchaj-wanu. Jednání v Ženevě jsou pro nás výhodná bez ohledu na jejich výsledky. Máme rozvinuté vztahy s Japonskem, přestože jsme s ním ještě nenavázali diplomatické styky. USA se snaží využít některých asijských zemí proti ČLR. Někteří Indové přemlouvají dalajlámu, aby se nevracel do Tibetu, snaží se v Tibetu šířit diverzi a požadují jeho nezávislost. Brzy budu o tomto tématu hovořit s Néhrúem.

Specifickým znakem imperialismu je, že se obává silných a útočí na slabé. Za příklad může posloužit nedávné Eisenhowerovo prohlášení před Néhrúem, že v záležitosti Maďarska se nedá nic víc dělat. V rozhovoru se Sihánukem⁷⁷ v Kambodži jsem ho přesvědčoval, aby nepodléhal imperialistickým zemím, protože my mu můžeme poskytnout pomoc. On to také udělal a odmítl v Manile vstoupit do paktu.⁷⁸ Podle mého názoru je to správná forma spolupráce se slabě vyvinutými zeměmi.

Základním prvkem naší politiky je jednota socialistického tábora. V důsledku deformací a chyb, nerovnosti partnerů, začaly být v našem táboře rozjitřené. Je to stará nemoc, o které jsme mluvili a která se nedávno projevila. Deklarace SSSR ze 30. října min[ulého] r[oku] a [deklarace] ČLR z 1. listopadu min[ulého] r[oku]⁷⁹ napravily nerovnosti a chyby, vytvořily základy pro nové formy spolupráce na zásadách suverenity a rovnosti. Soudruh Gomuška mluvil o nevhodném chování Chruščova a dalších soudruhů na letišti ve Varšavě. Je to stará nemoc,⁸⁰ která patří do minulosti, ale chorobu je potřeba léčit soustavně a systematicky. Ze špatného získáváme dobré.

Záležitost mezistranického setkání:

KS Číny pokládá za nezbytné setkání představitelů bratrských stran, s tím, že každá z nich má právo zastávat vlastní názory. Prostřednictvím vzájemné výměny i navzájem si odporujících názorů je možné dospět ke společnému stanovisku. Nemám na mysli vytvoření mezinárodní organizace typu Komunistické internacionály nebo Informačního byra. Každá strana samostatně řeší všechny vlastní problémy na základě marxismu-leninismu.

77 Norodom Sihánuk (nar. 1922) – premiér a ministr zahraničních věcí Kambodži.

78 Je řeč o Paktu pro jihovýchodní Asii (SEATO).

79 Je řeč o Provolání vlády ČLR z 1.11.1956, podporujícím sovětskou deklaraci z 30.10.1956 (srv. pozn. 58).

80 Srv. pozn. 56.

nismu. S. Čou [En-laj] předkládá návrh konkrétního setkání bratrských stran, jehož výsledkem by možná bylo vydání dokumentu shrnujícího ta hodnocení, která jsou společná.

Vydávání ideologického časopisu:

Čínští soudruzi považují vydávání takového společného časopisu pro komunistické a dělnické strany za zbytečné. Uvádějí, že SSSR může vydávat vlastní časopis, do kterého mohou posílat články představitelé bratrských stran.

Záležitost Maďarska:

KS Číny je přesvědčena, že pomoc sovětských vojsk byla nezbytná. Když Nagy zradil a v Maďarsku začala kontrarevoluce a vraždění komunistů, nebylo jiné východisko, a Kádárův postup považuje za revoluční. Čína Sovětský svaz v této věci podpořila. Sovětský svaz Maďarsko zachránil. Šikanami v OSN se Maďarsko nemá důvod trápit. My žijeme bez OSN a nijak zle nám není. Titovy názory jsou víceméně podobné názorům Néhrúa. Jsem přesvědčen, že polští soudruzi sdílejí názor KS Číny na maďarskou záležitost.

K záležitosti konference pěti stran v Budapešti:

To, co včera říkal soudruh Gomulka, je opodstatněné. Když jsme byli v Moskvě,⁸¹ také jsme o této věci se sovětskými soudruhy hovořili. Řekli nám,⁸² že nepozvali Polsko kvůli volbám, že nepozvali ani Albánii a NDR, a pozvali jen země sousedící s Maďarskem. Čínští soudruzi ještě sdělí naše stanovisko sovětským soudruhům.

Sdělujeme nám, že Kádára⁸³ a Marosána⁸⁴ pozval do Moskvy k rozsáhlejším rozhovorům, protože v Maďarsku pobude jen jeden den. Ptá se nás, je-li vhodné umístit do společného komuniké o polsko-čínských rozhovorech odstavec o našem vztahu k Maďarsku, navrhuje, abychom se nešířili o chybách Rákosi⁸⁵ – Gerö,⁸⁶ ale obecně o solidaritě a přátelství. Podporujeme Sovětský svaz v jeho úsilí o nápravu vztahů s Jugoslávií. Považujeme za nezbytné udržet dobré vztahy všech stran a zemí socialistického tábora. Jugoslávii považujeme za socialistickou a bratrskou zemi. Naše strana má však ve vztahu k Jugoslávii jisté výhrady. Mezi lidmi, kteří Jugoslávii řídí, existují nálady nacionalistického šovinismu, právě tak jako různé revizionistické názory podrobně vypočítané v našem článku v „Žen-min ž'pao“. Kritizovali jsme Tita a Kardelje, abychom jim pomohli překonat jejich chyby. Chceme zprostředkovat a spolupracovat, nikoli izolovat. Rádi bychom se s nimi setkali.

Polské záležitosti:

Děkuji soudruhu Gomulkovu za informace. Udělám si názor na některé skutečnosti a prosím, abyste si i vy udělali názor na mé výroky. PSDS uskutečnila na VIII. plénu velké

81 Čínská delegace v čele s Čou En-lajem pobývala v Moskvě ve dnech 7.–11.1. a potom 17.–19.1.1956 (srv. pozn. 58).

82 Tj. polské straně.

83 János Kádár (1912–1989) – premiér maďarské vlády, první tajemník Maďarské socialistické dělnické strany (MSDS).

84 György Marosán (1908–1992) – ministr, tajemník a člen politického byra ÚV MSDS.

85 Mátyás Rákosi (1892–1971) – od roku 1945 do 18.7.1956 první tajemník ÚV Maďarské komunistické strany a Maďarské strany práce.

86 Ernő Gerö (1898–1980) – od 18.7. do 25.10.1956 první tajemník ÚV Maďarské strany práce.

změny. KS Číny podporuje vaše změny, které byly důležité. Pokládáme za svou povinnost podporovat vedení PSDS. Naše upozornění je třeba brát pouze jako nezávazná přátelská upozornění.

Při napravování deformací a chyb se nemá zapomínat ani na ty velké úspěchy, jakých bylo díky vedení strany a úsilí celého národa dosaženo v minulosti. Když se mluví jen o deformacích a chybách a nemluví se o výtěžcích, je to nevýhodné a jednostranné. Jak jsem se přesvědčil, smýšlí podobně i s. Gomuška a p[olitické] b[yro]. S. Gomuška včera mluvil o existenci dvou tendencí, dvou směrů deformací: konzervativní a revizionistické. Podle našeho názoru v současnosti konzervativci už nejsou hroziví, protože byli odstaveni od vlády. Je vhodné na ně výchovně působit a používáním stranických trestů a administrativních sankcí ovlivňovat likvidaci této úchyvky. Podle našeho názoru je nyní nejzávažnější revizionistická úchyvka, která může způsobit mnoho škod. Je ideologicky zásadně jiná než úchyvka konzervativní, protože reprezentuje buržoazně-nacionalistické názory a nacionalistický šovinismus. V Polsku ji podporují reakční síly, působí také na mnoho členů strany, kteří nemají náležitou orientaci. Např. imperialismus využívá chybných revizionistických názorů pro své provokace, pro organizování nepořádků v zemi s cílem rozbít stranu. Revizionismus představuje nebezpečí pro socialistické zřízení. Ve vaší minulosti došlo k deformacím spočívajícím v tom, že na jedné straně byla nedostatečná demokracie a na druhé nedostatečný boj proti nepříteli. Souhlasím se s. Cyrankiewiczem, že chceme demokracii, ale budeme bojovat proti kontrarevoluci.

V Číně se v různých obdobích používaly různé metody boje s kontrarevolucí. Dopustili jsme se mnoha chyb, jednou jsme neprávem stříleli dobré lidi, pak jsme zase nepostřehli činnost nepřítelů. Po osvobození země byla u nás zorganizována dvě velká masová hnutí na potlačování kontrarevoluce. V boji s kontrarevolucí používáme čtyři druhy trestů, tj. trest smrti, nucenou práci, dočasné uvěznění a stálý dozor nad podezřelými. Během boje s kontrarevolucí byly v Číně uvězněny přes čtyři miliony lidí a k smrti bylo odsouzeno jen 700 000 lidí. Metody boje proti kontrarevoluci se ve dvou různých etapách lišily. První etapa byla léta 1927–1934. Tehdy jsme se učili z příkladu SSSR a převzali jsme jejich metody boje proti kontrarevoluci. V tom období došlo k mnoha deformacím, protože boj s kontrarevolucí prováděla bezpečnost, která nebyla dostatečně kontrolovaná. Druhé období byla léta 1935–1949, kdy se vedení strany chopil s. Mao Ce-tung. Tehdy jsme metody boje s kontrarevolucí změnili. Strana v tomto období bezpečnost kontrolovala a hlavní metoda boje s kontrarevolucí spočívala v těsném spojení strany s masami. Po osvobození se strana obrátila na masy pracujících, na lid, o pomoc v boji proti podvrtným živlům. Na mnoha shromážděních osazenstva továren a podniků sami dělníci demaskovali kontrarevolucionáře, kteří se mezi nimi skrývali, a předávali je bezpečnostním orgánům. V tomto období orgány rozvědky plnily jen pomocnou úlohu. Všeobecná mobilizace mas k boji proti kontrarevoluci poskytla dobré výsledky. Pod vedením strany byly v ČLR kontrarevoluční živly v podstatě zničeny a v zemi vládne klid.

Ideologicko-výchovná práce:

Je velmi důležitou zbraní, které se má v zájmu výstavby socialismu správně využívat. V tomto boji může sehrát velkou roli tisk, ale náš tisk tuto roli neplnil vždy dobře. Podle našeho názoru je potřeba stranickému tisku věnovat velkou pozornost, protože se nečte

jen v zemi, ale i v zahraničí, a tudíž může sloužit jako nástroj deformací postojů vzhledem k politice dané strany.

Ekonomické záležitosti:

V Číně pozorujeme dva aspekty této věci: první je výchova lidu, aby spoléhal na vlastní síly, všeobecná mobilizace k plnění plánu, přesvědčování, že socialismus lze vybudovat jedině dlouhotrvajícím úsilím. Druhý – to je pomoc bratrských zemí. Nejdůležitější a nejtvrdejší opora je spoléhání na sebe samotné a pomoc, kterou si vzájemně udílejí země socialistického tábora. Pomoc lze přijímat i od dalších zemí, ale vždycky je potřeba počítat se souvislostmi této pomoci. Když žádáme o pomoc kapitalisty, přesvědčí je to o naší slabosti a oni zdvihají hlavu a kladou si přísnější podmínky. Když od nich přijímáme pomoc, je potřeba to dělat tak, aby viděli, že nepočítáme hlavně s tou jejich pomocí. ČLR je blokována tzv. embargem, kterého používají USA, nicméně mnoho kapitalistických zemí s námi obchoduje a hospodářské vztahy mezi ČLR a kapitalistickými zeměmi se i přes existenci embarga rozšiřují.

Pokud jde o hospodářské kontakty mezi Polskem a ČLR, nemůžeme v této věci mnoho udělat, protože musíme hospodářsky pomáhat asijským zemím. Nemůžeme však nevidět hospodářské potíže našich bratrských zemí. Jsme pro to, aby se naše obchodní vztahy i nadále příznivě rozvíjely. Velmi bychom si přáli, aby PSDS a polská vláda přechodné obtíže překonaly. Rádi bychom věděli, zda by Polsko chtělo od Číny získat pomoc a v jaké podobě, protože chceme Polsku pomoci, aby se rychleji dostalo z tohoto období přechodných obtíží. Navrhujeme, aby tuto záležitost projednali naši velvyslanci nebo představitelé Polska vyslaní do Číny, kde by dojednali formy takové pomoci.

Záležitost voleb:

U vás existuje jednotná kandidátka navrhovaná dohadovací komisí.⁸⁷ Může dojít k takové situaci, že se někteří členové strany mohou neshodovat s její linií a během voleb zaujmout jiné stanovisko. Totéž se může stát i v řadách spojenců strany. Tehdy by strana měla velké těžkosti. Strana by se měla zamyslet nad metodami svého dalšího působení, aby se v Sejmu neocitla v menšině, musí bojovat o to, [aby] v Sejmu získala většinu. Měla by se také zamyslet nad zaměřením svého postupu, kdyby v Sejmu nedosáhla většiny.

Jednota strany:

Považujeme ji za klíčový úkol. Po VIII. plénu síla strany vzrostla. Jednota strany se opírá o jednotu vedení s členy strany, kteří realizují usnesení VIII. pléna. Strana musí být připravena na špatnou i na dobrou situaci. Jsme přesvědčeni, že PSDS pod vedením s. Gomušky už dosáhla významných úspěchů. Víme, že boj s nepřitelem je obtížný, a proto máme pro vás velké uznání, přejeme vám dosažení dalších úspěchů ve vaší činnosti a jsme připraveni poskytnout vám v tomto zápase maximální podporu.

Všechno, co bylo výše řečeno, má výhradně charakter rad a návrhů. Jsme přesvědčeni, že žádná bratrská strana není bez chyb. Neexistuje strana, která by se nedopouštěla chyb. Jestliže nějaká strana říká, že všechno dělá stoprocentně dobře, svědčí to o tom, že [je] domýšlivá a že v ní existují základy k tomu, aby se dopustila vážných chyb.

87 Přesně: Ústřední dohadovací komise politických stran.

Pozor: Vystoupení s. Čou [En-laje] zahájené na prvním zasedání pokračovalo na druhém [zasedání] dne 12.1. v 10.30 hod.

Odpověď s. Gomučky: Politické byro PSDS zastává názor, že myšlenka uspořádat v příslušné době konzultace mezi stranami všech socialistických zemí s cílem utužení jejich jednoty je správná. Jestliže se takové iniciativy někdo ujme, budeme ji podporovat a budeme se na tom podílet. Souhlasíme s čínskými soudruhy, že se nemají vyťahovat záležitosti, ve kterých se lišíme, ale že je správné soustředit se na to, co všechny strany spojuje. Návrhům čínských soudruhů jsme rozuměli tak, že nemají na mysli jen evropské socialistické země. Přijímáme zásadu mnohostranných setkání stran za účelem prokonzultování různých záležitostí, které jsou pro tyto země významné.

K záležitosti časopisu navrhovaného KSSS:

Naprostu podporujeme stanovisko čínských soudruhů a jejich argumenty dokazující neúčelnost vydávání takového časopisu. Dozvěděli jsme se, že stejné stanovisko zaujímá v této záležitosti KS Itálie. Pokud jde o časopis ideologického charakteru vydávaný sovětskou Akademií věd, myslíme si, že by o něm mělo rozhodnout vedení KSSS. Sdílíme názor, že když budou další strany v tomto časopise uveřejňovat své články, mohou to dělat. Časopis vydávaný Akademií věd SSSR by v žádném případě nemohl být závazný pro ostatní strany a neměl by mezinárodní charakter. V jiném případě by to byla změna toho, co sovětské soudruzi navrhovali. Před dvěma týdny jsme přijali usnesení o vydávání časopisu určeného pro vnitřní potřebu, ve kterém by se přetiskovaly články ze zahraničních časopisů a naše vyjádření k vnitřním a mezinárodním tématům.

Záležitost Maďarska:

Souhlasíme s tím, aby bylo v naší společné deklaraci řečeno, že obě strany podporují Kádárovu vládu. Konkrétní formulaci předložíme později. Přijímáme stanovisko čínských soudruhů, že se v deklaraci nemá mluvit o příčinách chyb, ale naopak má být vyjádřen pozitivní vztah ke Kádárově vládě. Maďarské vládě jsme poskytli pomoc v částce 100 milionů zlotých (oběžných)⁸⁸ a jsme nadále připraveni jí pomáhat.

O situaci v zemi a o volbách jsem mluvil už dříve. Máme pocit, že čínští soudruzi přecenili nebezpečí, které naší straně hrozí ve výsledcích voleb. Chci říci, že nic nevytváří takovou situaci, že by podle výsledků voleb vzniklo nebezpečí, že ztratíme vládu. Možná, že v některých volebních okresech bude voličská účast nižší než 50 %, a v takovém případě bude potřeba volby opakovat. Ale opakované volby také nezmění situaci, a spíš bude snazší v takovém případě prosadit naše kandidáty. Mohly by vzniknout jisté politické obtíže, kdyby někteří kandidáti nebyli zvoleni, ale v širší míře k takovému zjevu jistě nedojde.

Pokud jde o úvěry pro Polsko od kapitalistických zemí, záležitost zůstává otevřená. Znají-li soudruzi můj projev na předvolebním shromáždění, vědí, že nám nehrozí nejmenší nebezpečí, že by eventuálně získané úvěry mohly ovlivnit vládní politiku. Před několika dny náš náměstek ministra zahraničních věcí hovořil s velvyslancem USA ve Varšavě, který mu sdělil, že vláda USA konzultovala s dalšími státy udělení úvěrů Polsku. Anglie a západní Německo měly prohlásit, že proti obchodním stykům mezi Polskem

88 Rozhodnutí poskytnout Maďarsku finančně-materiální pomoc ve výši 100 milionů zlotých bylo přijato na zasedání politbyra ÚV PSDS dne 24.11.1956.

a USA nic nemají, ale myslí si, že v takovém případě by jim měly být umožněny styky také s Čínou. Skutečnost, že nám to americký velvyslanec opakoval, má svůj význam.

Jsmo čínským soudruhům vděční za návrh s. Čou [En-laje] na poskytnutí pomoci Polsku. V této sestavě nebudeme podrobně mluvit o našich hospodářských vztazích. Chci jen zdůraznit, že bychom byli velmi vděční za zvýšení obratu obchodu mezi Polskem a Čínou. Záleží nám na uzavření dlouhodobých obchodních dohod. Máme např. velké možnosti dodávek polských strojů do Číny. Můžeme k vám vyvážet pračky na uhlí, cukrovary, stroje na výrobu vojenské výzbroje, hotovou vojenskou výzbroj apod. Při dovozu z Číny nám záleží na semenech olejovin a na barevných kovech. V současnosti je v Polsku čínská obchodní delegace. V rozhovorech s našimi představiteli mají čínští soudruzi spíše tendenci obrat našich obchodů zmenšovat, nikoli zvětšovat. To nás zneklidňuje. Shodujeme se s vámi, aby se rozhovory o našich dvoustranných hospodářských stycích vedly na úrovni velvyslanectví. Děkujeme s. Čou [En-lajovi] za poskytnuté informace o průběhu jeho rozhovorů s Néhrúem a o mezinárodní situaci. V těchto otázkách jsou naše hlediska shodná.

S. Čou En-laj: Chtěl bych se ještě jednou k některým věcem vrátit. Pokud jde o vydávání časopisu, s. Čou [En-laj] řekl, že časopis publicistického charakteru by mohla vydávat jedna z vědeckých institucí SSSR. Jeho cílem by bylo shromažďování a uveřejňování různých článků zasílaných z bratrských stran. Sovětsí soudruzi s tím ještě nevyjádřili souhlas, protože jim jde o to, aby se vyhnuli tendenci, která by jim připisovala řídicí roli při vydávání tohoto typu časopisu.

Pokud jde o pomoc pro Maďarsko a podporu Kádárový vlády, myslí si, že by bylo dobré zařadit takovou formulaci do společné deklarace.

Pokud jde o volby – bude dobře, když strana ve volbách zvítězí, ale problém nespočívá v přeceňování či nedoceňování nebezpečí, jaké straně hrozí ve volbách. KS Číny ve své dlouholeté revoluční praxi vždy brala v úvahu dvě možnosti – lepší a horší – a byla připravena [stejně] na dobrou jako na horší možnost.

Naše zkušenosti s výsledky kontaktů s imperialistickými státy nás utvrzují v přesvědčení, že když jsme silní, počítají s námi a přicházejí nám na pomoc, ale když jsme slabí, chtějí tuto pomoc využít pro své záměry.

Pokud jde o poskytování úvěrů a obchodní výměnu – vycházíme ze zásady vzájemného prospěchu a rovnosti. Půjčovat si od kapitalistických zemí je možné, jenže takové půjčky mají vždy za následek jisté politické vlivy států, které půjčky poskytují. V období občanské války SSSR poskytoval imperialistům za půjčky koncese, ale to bylo pro SSSR výhodné. Samozřejmě to mělo pro Sovětský svaz i špatné důsledky. Čína v současnosti udržuje obchodní styky s mnoha kapitalistickými státy, s nimiž ještě nebyly navázány diplomatické styky. Např. současný obchodní obrat s Japonskem je významný a probíhá na základě rovnosti a vzájemné výhodnosti. Ovšem propuštění japonských válečných zločinců mělo v čínské společnosti rovněž záporný význam. Bratřsky si vyměňujeme názory se s. Gomulkou a myslím, že je potřeba usilovat, aby politické vlivy vyplývající z přijímání úvěrů od kapitalistických států měly v polské společnosti co nejmenší význam.

Obchodní styky Polska a ČLR:

Po VIII. sjezdu KS Číny⁸⁹ hovořil s. Čou [En-laj] s jednotlivými představiteli bratrských zemí o obchodních vztazích mezi ČLR a těmito zeměmi. Z výsledku diskusí o druhém pětiletém plánu, který bude ještě potřeba částečně pozměnit, ČLR nepředpokládá v nejbližším časovém období zvětšení obchodního obratu, a dokonce má v úmyslu revidovat rozsah dovozu do Číny. Předpokládá, že hospodářské obtíže, na které naráží naše země⁹⁰ v přechodném období, bude možné řešit na základě rozhovorů mezi našimi velvyslanci mimo rámec obchodní smlouvy. Zároveň prohlašuje, že dal čínské obchodní delegaci pokyn, aby věnovala pozornost přáním polských soudruhů.

Ve věci vypracování společného prohlášení navrhuje, aby každá ze stran určila své soudruhy na vypracování návrhu, který pak bude na našem společném zasedání podroben diskusi.

Gomułka: Sděluje, že z polské strany je delegován k vypracování návrhu prohlášení viceministr Naszkowski, který bude čínskou delegaci provázet při cestách po Polsku.

S. Čou [En-laj] prohlašuje, že čínská strana určuje k vypracování společného návrhu prohlášení viceministra zahraničních věcí.

S. Gomułka: Chce se ještě krátce vyjádřit k projevu s. Čou En-laje. Hospodářské problémy, o kterých byla řeč a které jsou spjaty s úvěry a pomocí pro Polsko, jsou u nás na čelném místě. Naše hospodářské obtíže nemají přechodný charakter, jsou spíš dlouhodobé. Naše potřeby surovin můžeme řešit jen na základě stálého zvyšování vývozu. Protože hlavním vyváženým produktem je u nás uhlí a nemáme investiční prostředky, stojí před námi nezbytnost hledání úvěrových možností.

Jsme si vědomi, že úvěry mají vliv na politické reakce. Vyvstává otázka, co je pro nás větší nebezpečí: zda vyostření situace v zemi vzhledem k hospodářským obtížím, snížení životní úrovně pracujících, anebo politické vlivy vyplývající z úvěrů poskytnutých kapitalisty. Myslíme si, že ty první, hospodářské obtíže, jsou pro nás větší a hrozivější než nebezpečí plynoucí ze získání kapitalistických úvěrů, tím spíš, že tyto úvěry můžeme získat jen v omezené částce. Dobře chápeme stanovisko čínských soudruhů, že mohou dovézt jen to, co mohou a potřebují; my máme stejnou zásadu. Hodilo by se nám však stanovit vzájemný obrat ne na jeden rok, ale na několik let, a také stanovit dlouhodobé obchodní obraty mezi našimi zeměmi.

S. Čou En-laj: Nový pětiletý plán ještě nebyl definitivně určen, bude v něm potřeba snížit investice a výdaje na dovoz. Vnitrostátní potřeby jsou v Číně čím dál větší, potřeby dovozu čím dál menší. Proto také není možné rozšiřovat vzájemný obchodní obrat ještě před definitivním stanovením nového plánu. Hospodářské obtíže, v nichž se v současné době nacházíme, jakož i záporné saldo – řekl Čou [En-laj] – lze vyřešit jiným způsobem, o kterém byla výše řeč.

Další setkání pro závěrečné přijetí a prodiskutování společného návrhu prohlášení bylo stanoveno na den 15.1.

89 První zasedání VIII. sjezdu KS Číny se konalo ve dnech 15.–27.9.1956.

90 Tj. Polsko.

Po návratu delegace ČLR z cesty po Polsku do Varšavy 15.1. ve 22.30 hod. byly rozhovory obnoveny za účelem projednání sporných formulací v návrhu společného prohlášení, které se nepodařilo vyřešit v rozhovorech na úrovni náměstků ministrů. S. Gomuška navrhuje, aby s. Naszkowski poreferoval o sporných bodech – čínští soudruzi souhlasí.

S. Naszkowski: První rozdíl se týká poslední věty úvodu. Náš návrh zněl, že obě strany dosáhly v projednáváných záležitostech úplné shody. Návrh čínských soudruhů směřuje k tomu, aby slova v „projednáváných záležitostech“ byla nahrazena slovy v „následujících věcech“. Pro čtenáře může mít takový termín nejasný význam, protože může připouštět, že bylo dosaženo shody pouze v těchto záležitostech. Bude se spekulovat o záležitostech, v nichž nedošlo ke shodě.

S. Čou En-laj: Domníváme se, že v zásadních otázkách jsme dosáhli shody, ale jsou věci, v nichž shody dosaženo nebylo. Pokud jde o strategii, bylo dosaženo shody, zatímco co do taktiky takové shody dosaženo nebylo. Je potřeba hledat společného jmenovatele a to, v čem se neshodujeme, ponechat stranou. Navrhují tuto větu vůbec vyškrtnout.

S. Rapacki: V rozhovorech, které jsme vedli, jsme se věnovali záležitostem obsaženým v deklaraci. Bude-li tato deklarace odsouhlasena, nebudou projednávány záležitosti, v nichž nedošlo ke shodě. Navrhují, aby se diskuse o formulaci této věty přeložila na závěr.

S. Gomuška: Shoduje se se s. Čou [En-lajem], aby byly rozdíly ponechány stranou a nezdůrazňovaly se. Jisté rozdíly existují, to je nesporné, ale řekli jsme také, že je-li něco zbytečné, nemá se na to poukazovat veřejně. Kdybychom přijali formulaci této věty ve smyslu návrhu s. Čou [En-laje], ukázali bychom před světem, že jsme ve všech zásadních otázkách nedospěli ke shodě. (Rapacki: a nevědělo by se, v čem jsme ke shodě dospěli.) Proto navrhují přijmout formulaci, že „obě strany dosáhly úplné shody v následujících projednáváných otázkách“.

Po přijetí tohoto návrhu čínskou stranou čte s. Naszkowski druhý sporný odstavec obsahující formulaci o podvratné nepřátelské činnosti v našich zemích. Je to čínský návrh. Náš návrh mluví o pokusech rozdělit socialistické státy. Nepopíráme fakt diverzního působení imperialistů, formulace čínských soudruhů se nám však zdá takticky nevhodná.

S. Čou [En-laj]: Čína na tomto hledisku absolutně trvá, protože imperialisté, jak lze pozorovat na příkladu Číny, inspirují podvratné akce uvnitř země, jakož i v Tibetu a na Tchaj-wanu.

S. Gomuška: Čínští soudruzi by měli brát ohled nejen na své hledisko, ale i na naše stanovisko. Jinak vypadá situace v naší zemi a jinak v Číně. V poslední době v důsledku řady činitelů pozorujeme jisté snížení intenzity nepřátelské propagandy zvenčí. Taková formulace by v naší společnosti nebyla srozumitelná a ztěžovala by nám situaci před volbami. Navrhují přijmout formulaci o kalení vztahů.

S. Čou [En-laj]: Navrhují umístit obě formulace, tj. o podvratné činnosti i o kalení.

S. Gomuška: Navrhují jinou variantu této formulace, která zní „směřujících k rozdělení socialistických zemí a kalení vztahů v těchto zemích“, vysvětluje zároveň, že kontrarevoluce v Maďarsku vyvolaly vnitřní síly reakce posilované kalením vztahů zvnějšku.

S. Ochab: Je potřeba vidět naši předvolební situaci. Do společného prohlášení je vhodné dát mírnější formulace, i když se nepopírá fakt, že i u nás mohou působit podvrtné síly.

S. Čou [En-laj]: Hovoří o tom, že vláda USA vydává na diverzní účely 100 milionů dolarů ročně.

S. Gomuška: Souhlasí, že na tyto cíle jsou ze strany USA určeny možná i větší částky, ale nesouhlasí, že USA nás takto mohou podryvat zevnitř, ale mohou to dělat jen zvenčí.

V poslední fázi redakce bylo přijato vyjádření, že „nezřikají se také snah směřujících k rozdělení socialistických zemí a podryvání vztahů v těchto zemích“.

Ve druhé části deklarace vyvolala diskusi polská formulace, že základ socialismu je jediný, společný je třídní obsah socialistických přeměn v různých zemích, [naproti tomu] cesty, formy a metody socialistického budování se však mohou různit v závislosti na národních zvláštностech, historických podmínkách a třídním rozvrstvení.

S. Čou [En-laj]: Navrhuje přijmout formulaci, že „společná myšlenka socialismu těsně spojuje SSSR, PLR a ČLR. Obě strany prohlašují, že základních principů marxismu-leninismu se má používat v různých zemích různě“ (čínská strana předtím navrhovala rozdělení na základní, tj. společnou cestu, a konkrétní, tj. různé země).

S. Gomuška: Je potřeba si říci, co to jsou různé konkrétní cesty výstavby socialismu. Jsou to formy a metody budování socialismu v různých zemích. Není zde základ pro spory, jestliže předpokládáme, že marxismus-leninismus předvídá různé cesty výstavby socialismu v různých zemích.

Nakonec byla přijata formulace „společná myšlenka socialismu spojuje SSSR, ČLR, PLR a ostatní socialistické země. Obě strany prohlašují, že základní principy marxismu-leninismu mají být uplatňovány s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám jednotlivých zemí.“

Poslední rozdíl v názorech spočíval v tom, že čínští soudruzi nezaujali konečné stanovisko k formulaci bodu, který mluví o podpoře ČLR vzhledem k procesu změn v Polsku, který je založen na leninských zásadách. Po delší diskusi, z níž vyplynulo, že čínští soudruzi se nechťejí angažovat v příliš výrazné formulaci, s. Gomuška uvedl, že polská strana na formulaci netrvá a chápe, že pro čínské soudruhy může být obtížné popisovat tuto záležitost příliš výrazně. Nakonec byla přijata následující formulace: „ČLR podporuje snahy PLR posílit socialismus v Polsku na základě leninských zásad.“ Tento odstavec byl umístěn na jiném místě než předtím.

Tím skončila diskuse o návrhu společného prohlášení.

[Vlastnoruční podpis W. Gomušky]

Varšava, 16.1.1957

Protokolovali:

St. Kiryłuk

K. Kramarz

Upřesnil Wł. Gomuška

Z polštiny přeložila Petruška Šustrová.